

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ

Сумська філія

Кафедра юридичних дисциплін

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

**навчальної дисципліни «Кримінальний процес»
обов'язкових компонент**

**освітньої програми першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 Право (право)**

за темою: «Заходи забезпечення кримінального провадження»

Суми 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою Сумської філії
ХНУВС
Протокол від 29.08.2023 № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 № 7

Розглянуто на засіданні кафедри юридичних дисциплін (протокол № 1 від
від 29.08.2023)

Розробник:

1. Викладач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ Матус В.В.

Рецензент:

1. Завідувач кафедри юридичних дисциплін Сумської філії ХНУВС, доктор юридичних наук, доцент Панасюк О. В.

ПЛАН ЛЕКЦІЇ

1. Загальна характеристика системи та видів заходів забезпечення кримінального провадження.
2. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.
3. Процесуальний порядок та мета застосування заходів забезпечення кримінального провадження:
  - 3.1. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід (глава 11 КПК України);
  - 3.2. Накладання грошового стягнення (глава 12 КПК України);
  - 3.3. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (глава 13 КПК);
  - 3.4. Відсторонення від посади (глава 14 КПК України);
    - 3.4.1. Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
  - 3.5. Тимчасовий доступ до речей і документів (глава 15 КПК України);
  - 3.6. Тимчасове вилучення майна (глава 16 КПК України);
  - 3.7. Арешт майна (глава 17 КПК України);
  - 3.8. Затримання особи (глава 18 КПК України);
  - 3.9. Запобіжні заходи (глава 18 КПК України).
4. Загальна характеристика системи та видів запобіжних заходів
5. Процесуальний порядок та особливості застосування запобіжних заходів
  - 5.1. Мета та процесуальний порядок застосування запобіжних заходів
  - 5.2. Особливості застосування запобіжних заходів
    - 5.2.1. Особисте зобов'язання (ст.179 КПК України)
    - 5.2.2. Особиста порука (ст.180 КПК України)
    - 5.2.3. Домашній арешт (ст.181 КПК України)
    - 5.2.4. Застава (ст.182 КПК України)
    - 5.2.5. Тримання під вартою (ст.183 КПК України)
6. Затримання. Види затримання в кримінальному процесуальному законодавстві та особи, уповноважені його застосовувати.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція від 28 червня 1996 року . URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.09.2023)
2. Кримінальний кодекс України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>. (дата звернення: 01.09.2023).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n384> (дата звернення: 01.09.2023).
4. Про затвердження Порядку внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, постанова Кабінету Міністрів України № 15 від 11.01.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/15-2012-п> (дата звернення: 01.09.2023).
5. Порядок внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу, затверджений постановою Кабінету Міністрів України № 15 від 11.01.2012 р., із змінами, несеними згідно з Постановою КМ № 868 від 19.09.2012 р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/868-2012-п> (дата звернення: 01.09.2023).
6. Положення про порядок застосування електронних засобів контролю, затверджене наказом МВС України № 480 від 08.06.2017р. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.09.2023).
7. Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження__відповідно до Кримінального процесуального кодексу України, інформаційний лист ВССУ від 04.04.2013 року. URL: http://sc.gov.ua/ua/2012_rik.html (дата звернення: 01.09.2023).
8. Смоков С.М. Запобіжні заходи та кримінально-процесуальні гарантії їх застосування: навч. посібн. Одеса: ОДУВС, 2015. 134 с.
9. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України. Зразки процесуальних документів у кримінальному провадженні. Станом на 7 вересня 2018 року. За заг. ред. Лошицького М.В. Київ : Видавничий дім «Професіонал», 2018. 1280 с.
10. Кримінальний процес : підручник / О. В. Капліна, О. Г. Шило, В. М. Трофименко та ін. ; за заг.ред. О. В. Капліної, О. Г. Шило. Харків : Право, 2018. 584 с.
11. Удалова Л. Д. Накладення арешту на вклади, цінності та інше майно обвинуваченого: навчальний посібник. Київ : КНТ, 2012. 168 с.

12. Лазарева Д. В. Затримання уповноваженою службовою особою у кримінальному процесі України: монографія. Дніпро : Дніпроп. Держ. ун-т внутр. справ, 2018. 188 с.

13. Захарко А.В. Федченко В.М. Класифікація видів затримання залежно від способу кримінальної процесуальної регламентації. Jurnalul juridic national: teorie și practică Nr. 1 (35) 2019. С. 201-205.

Мета лекції:

Сформувати уявлення про поняття й значення заходів забезпечення кримінального провадження, схарактеризувати види заходів забезпечення кримінального провадження, з'ясувати процесуальний порядок обрання, зміни й скасування заходів забезпечення кримінального провадження.

ВСТУП

Завдання кримінального судочинства визначені в ст. 2 Кримінального процесуального кодексу України, де вказано, що ними є “захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорона прав та законних інтересів учасників кримінального провадження, а також забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду з тим, щоб кожний, хто вчинив кримінальне правопорушення, був притягнутий до відповідальності в міру своєї вини, жоден невинуватий не був обвинувачений або засуджений, жодна особа не була піддана необґрунтованому процесуальному примусу і щоб до кожного учасника кримінального провадження була застосована належна правова процедура”. Тобто інтереси суспільства щодо протидії злочинності, відновлення порушених злочином прав та понесення винними особами кримінальної відповідальності задовольняються за допомогою кримінального процесу.

Для забезпечення вказаних завдань законодавець покладає на суб'єктів кримінального провадження певні обов'язки та визначає їх права. При цьому держава розраховує на те, що суб'єкти кримінального провадження будуть активно брати участь у кримінальному судочинстві, сприяти досягненню його завдань, та добросовісно виконувати процесуальні обов'язки.

Втім, завдання кримінального судочинства не завжди співпадають з інтересами всіх сторін провадження, а тому суб'єкти провадження можуть перешкоджати досягненню визначених законом завдань шляхом невиконання процесуальних обов'язків чи зловживання наданими правами. А тому, для забезпечення досягнення завдань кримінального судочинства, кримінально-процесуальне законодавство передбачає можливість застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

Розділ II Кримінального процесуального кодексу України від 13 квітня 2012 року визначає новий перелік заходів процесуального примусу, які іменуються “Заходами забезпечення кримінального провадження”. В теорії кримінального процесу термін “заходи забезпечення кримінального провадження” практично не використовується. Проте, аналіз законодавчо визначеного переліку цих заходів та мета їх застосування дозволяє стверджувати, що поняття “заходи забезпечення кримінального провадження” та “заходи кримінально-процесуального примусу” є тотожними. Адже ці заходи дають можливість виявляти, збирати та зберігати докази, попереджати можливу протиправну поведінку чи виключати можливість підозрюваного, обвинуваченого ухилитися від слідства та суду. Серед заходів забезпечення кримінального провадження важливе місце займають запобіжні заходи.

Враховуючи те, що заходи забезпечення кримінального провадження обмежують права та свободи громадян (в тому числі і конституційні – недоторканість житла, таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, банківських вкладів, свободу пересування тощо), закон піддає процедуру їх застосування детальній регламентації.

Зважаючи на вимоги кримінально-процесуальної форми, необхідність дотримання принципу законності, вивчення питань, що стосуються обрання, зміни та скасування заходів забезпечення кримінального провадження є запорукою успішної та ефективної роботи органів досудового розслідування, дотримання прав громадян та недопущення їх порушень.

Вивчення даної теми має важливе значення для успішного засвоєння всього кримінального процесу, адже заходи забезпечення кримінального провадження можуть застосовуватися на усіх стадіях кримінального провадження та взаємопов’язані із такими темами кримінально-процесуального права як докази і доказування, провадження слідчих дій, оголошення особі про підозру тощо.

1. Загальна характеристика системи та видів заходів забезпечення кримінального провадження.

Будь-яка галузь права передбачає можливість застосування державного примусу до осіб, які не виконують належним чином вимоги відповідного законодавства. Заходи забезпечення кримінального провадження можуть носити дисциплінарний, цивільно-правовий, адміністративно-правовий, кримінально-правовий та кримінальний-процесуальний характер. В даній темі будуть розглянуті лише примусові заходи процесуального характеру, оскільки інші заходи вивчаються в рамках інших навчальних дисциплін.

Примусові заходи процесуального характеру – це способи і засоби примусового впливу на особистість і поведінку учасників кримінального провадження під час досудового розслідування та судового провадження.

Однак ці способи і засоби мають специфічні ознаки, які відрізняють їх від інших примусових заходів. Очевидно, що ці ознаки повинні знайти відображення в понятті заходів кримінального процесуального примусу.

При такому підході заходи кримінального процесуального примусу – це врегульовані кримінальним процесуальним законом специфічні способи і засоби обмеження прав, свобод і законних інтересів особи, що застосовуються:

1) уповноваженими законом державними органами і посадовими особами в межах своєї компетенції тільки в період кримінального провадження;

2) в разі, якщо авторитету закону та переконання в необхідності виконання приписів норм права є недостатньо;

3) при наявності умов, підстав і в порядку, що встановлені кримінальним процесуальним законом;

4) для припинення або попередження порушень закону з боку учасників кримінального процесу, зазначених у законі, крім їх волі і бажання;

4) з метою забезпечення дієвості кримінального провадження;

5) всупереч волі та бажанню учасників кримінального провадження.

При застосуванні заходів кримінального процесуального примусу слід враховувати, що права і свободи людини і громадянина можуть бути обмежені законами лише в тому обсязі, в якому це необхідно для захисту:

1) національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку;

2) здоров'я населення, репутації або прав інших людей (ч. 2 ст. 34 Конституції України).

При цьому необхідно мати на увазі, що громадяни України мають ряд невідчужуваних прав і свобод, які не підлягають обмеженню в кримінальному судочинстві за жодних обставин. До них відносяться такі положення Конституції України:

1) ніхто не може бути заарештований або триматися під вартою інакше як за вмотивованим рішенням суду і тільки на підставах та в порядку, встановлених законом (ст.29);

2) не допускається проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду чи обшуку інакше як за вмотивованим рішенням суду.(ст. 30);

3) ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України.(ст. 32);

4) ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення.(ст. 61);

5) ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.(ст. 62) і деякі інші.

Конституційні норми та норми ратифікованих міжнародних документів забезпечують можливість вирішення гострих дискусійних проблем - проблем визначення меж застосування заходів кримінально-процесуального примусу. У правовій літературі сформульовано чотири правила, якими слід керуватися суддям, прокурорам та працівникам органів досудового розслідування при застосуванні заходів кримінально-процесуального примусу. Вони полягають у:

1) неприпустимість обмеження прав, свобод і законних інтересів особистості, що обумовлюється обставинами кримінального провадження і особистістю учасника кримінального процесу;

2) неприпустимість недооцінки охоронюваних законом інтересів інших осіб і неприйняття в зв'язку з цим належних заходів забезпечення кримінального провадження до підозрюваного, обвинуваченого;

3) дотримання балансу охоронюваних різними законами інтересів особистості, суспільства і держави;

4) можливості обмеження конституційних та інших прав, свобод і законних інтересів особи у сфері кримінального процесу тільки законом.

У правовій літературі існують різноманітні класифікації заходів кримінального процесуального примусу. Зокрема, ці заходи в залежності від їх цілей і змісту фахівці ділять на:

1) **заходи юридичної (або процесуальної) відповідальності**, підставою застосування яких є порушення вимог процесуального закону. Наприклад, ст. 180 КПК України передбачає таку міру відповідальності, як накладення грошового стягнення на поручителя при застосуванні запобіжного заходу;

2) **правовідновлювальні заходи** - примусові заходи захисту суб'єктивних прав, свобод і законних інтересів особи і забезпечення виконання нею правових обов'язків. Підставою їх застосування є правопорушення, а метою - відновлення належної, передбаченої законом процедури в сфері кримінального процесу. Наприклад, ст. 12 КПК України зобов'язує негайно звільнити кожную особу, яка понад строк, встановлений КПК України тримається під вартою або позбавлена свободи в інший спосіб;

3) **заходи забезпечення отримання доказів:**

а) обшук (ст. 234 КПК);

б) огляд (ст. 237 КПК);

в) отримання зразків для експертизи (ст. 245 КПК).

4) заходи з підтримання належного порядку під час кримінального провадження (ст. 330 КПК);

5) заходи забезпечення кримінального провадження (ст. 111 – 213 КПК).

Вітчизняний законодавець визнав можливим з урахуванням наукових досліджень, практики застосування закону і змагальної побудови сучасного кримінального процес поділити **заходи забезпечення кримінального провадження на:**

1) виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід (глава 11 КПК України);

2) накладання грошового стягнення (глава 12 КПК України);

3) тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (глава 13 КПК);

4) відсторонення від посади (глава 14 КПК України);\

5) тимчасовий доступ до речей і документів (глава 15 КПК України);

6) тимчасове вилучення майна (глава 16 КПК України);

7) арешт майна (глава 17 КПК України);

8) затримання особи (глава 18 КПК України);

запобіжні заходи (глава 18 КПК України).

Таким чином, заходи забезпечення кримінального провадження - це передбачені КПК заходи примусового характеру, які застосовуються за наявності підстав та в порядку, встановлених законом, з метою запобігання і подолання негативних обставин, що перешкоджають або можуть перешкоджати вирішенню завдань кримінального провадження, забезпеченню його дієвості. Під останньою слід розуміти вирішення завдань кримінального провадження, передбачених ст. 2 КПК, у розумні строки, з дотриманням принципу процесуальної економії.

Ці заходи характеризуються такими специфічними ознаками:

1) мають процесуальний характер і регулюються кримінальним процесуальним законом, а тому є складовою кримінальної процесуальної форми;

2) підстави, межі та порядок їх застосування детально регламентовані законом;

3) спрямовані на досягнення єдиної мети - забезпечити належний порядок кримінального провадження, його дієвість;

4) мають виражений примусовий характер, який залежить не від порядку реалізації цих заходів, а від їх законодавчої моделі. Навіть коли особа не заперечує проти обмеження її прав та свобод, що пов'язано із застосуванням заходів забезпечення кримінального провадження, вони все одно мають примусовий характер, оскільки сама можливість застосування примусу передбачена законом;

5) мають виключний характер - тобто застосовуються лише в тих випадках, коли іншими заходами публічні завдання кримінального провадження досягнути неможливо;

6) специфічний суб'єкт застосування - ним, як правило, є слідчий суддя, суд.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ:

Отже, заходи забезпечення кримінального провадження (заходи кримінально-процесуального примусу) – це передбачені кримінально-процесуальним законом процесуальні засоби державно-правового примусу, що застосовуються уповноваженими на те органами (посадовими особами), які здійснюють кримінальне провадження, у чітко визначеному законом порядку стосовно осіб, котрі залучаються до кримінально-процесуальної діяльності, для запобігання та припинення їхніх неправомірних дій, забезпечення виявлення та закріплення доказів з метою досягнення дієвості кримінального провадження.

2. Загальні правила застосування заходів забезпечення кримінального провадження.

1. Заходи забезпечення кримінального провадження застосовуються на підставі ухвали слідчого судді або суду, за винятком випадків, передбачених КПК України.

2. Клопотання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження на підставі ухвали слідчого судді подається до місцевого загального суду, у межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування.

3. Застосування заходів забезпечення кримінального провадження не допускається, якщо слідчий, прокурор не доведе, що:

- 1) існує обґрунтована підозра щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження;
- 2) потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться в клопотанні слідчого, прокурора;
- 3) може бути виконане завдання, для виконання якого слідчий, прокурор звертається із клопотанням.
4. Для оцінки потреб досудового розслідування слідчий суддя або суд зобов'язаний врахувати можливість без застосованого заходу забезпечення кримінального провадження отримати речі і документи, які можуть бути використані під час судового розгляду для встановлення обставин у кримінальному провадженні.
5. Під час розгляду питання про застосування заходів забезпечення кримінального провадження сторони кримінального провадження повинні подати слідчому судді або суду докази обставин, на які вони посилаються.
6. До клопотання слідчого, прокурора про застосування, зміну або скасування заходу забезпечення кримінального провадження додається витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ:

Таким чином, **фактичні підстави** застосування заходів забезпечення кримінального провадження - це наявність системи доказів, які вказують, по-перше, на вчинення певною особою злочину, по-друге, дають підстави для висновків про наявність обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження, а потреби досудового розслідування виправдовують такий ступінь втручання у права і свободи особи, про який ідеться у клопотанні слідчого, прокурора і, в цілому, по-третє, вказують на можливість виконання завдань судочинства.

Юридичною підставою застосування заходів забезпечення кримінального провадження є, як правило, мотивована ухвала слідчого судді або суду, у виняткових випадках рішення слідчого, а тимчасове вилучення майна може здійснити кожний, хто законно затримав особу в порядку, передбаченому ст.ст. 207,208 КПК України.

3. Процесуальний порядок та мета застосування заходів забезпечення кримінального провадження:

Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик (ст.133, 134 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості цього провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.

Підставами для виклику є достатні данні вважати, що особа може дати показання, які мають значення для кримінального провадження, або її участь у процесуальній дії є обов'язковою (ч.2 ст.133, ч.1 ст.134 КПК України).

Мета виклику:

- а) допит;
- б) участь в іншій процесуальній дії.

Особи, до яких може застосовуватися виклик:

- 1) підозрюваного, обвинуваченого;
- 2) свідка;
- 3) потерпілого;
- 4) іншого учасника кримінального провадження.

Особи, які мають право здійснювати виклик:

- 1) слідчий;
- 2) прокурор;
- 3) слідчий суддя за власною ініціативою або за клопотанням слідчого, прокурора, підозрюваного, обвинуваченого, його захисника, потерпілого, його представника.

Зміст повістки про виклик:

- 1) прізвище та посада слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснює виклик;
- 2) найменування та адреса суду або іншої установи, до якої здійснюється виклик, номер телефону чи інших засобів зв'язку;
- 3) ім'я (найменування) особи, яка викликається, та її адреса;
- 4) найменування (номер) кримінального провадження, в рамках якого здійснюється виклик;
- 5) процесуальний статус, в якому перебуває викликана особа;
- 6) час, день, місяць, рік і місце прибуття викликаної особи;

- 7) процесуальна дія (дії), для участі в якій викликається особа;
- 8) наслідки неприбуття особи за викликом із зазначенням тексту відповідних положень закону, в тому числі можливість застосування приводу;
- 9) передбачені цим Кодексом поважні причини, через які особа може не з'явитися на виклик, та нагадування про обов'язок заздалегідь повідомити про неможливість з'явлення;
- 10) підпис слідчого, прокурора, слідчого судді, судді, який здійснив виклик.

Процесуальний порядок здійснення виклику (ст.135 КПК України):

1. Особа викликається до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду шляхом вручення повістки про виклик, надіслання її поштою, електронною поштою чи факсимільним зв'язком, здійснення виклику по телефону або телеграмою.
2. У разі тимчасової відсутності особи за місцем проживання повістка для передачі їй вручається під розписку дорослому члену сім'ї особи чи іншій особі, яка з нею проживає, житлово-експлуатаційній організації за місцем проживання особи або адміністрації за місцем її роботи.
3. Особа, що перебуває під вартою, викликається через адміністрацію місця ув'язнення.
4. Повістка про виклик неповнолітньої особи, як правило, вручається її батьку, матері, усиновлювачу або законному представнику. Інший порядок вручення повістки допускається лише у випадку, якщо це обумовлюється обставинами кримінального провадження.
5. Повістка про виклик обмежено дієздатної особи вручається її піклувальнику.
6. Повістка про виклик вручається особі працівником органу зв'язку, працівником правоохоронного органу, слідчим, прокурором, а також секретарем судового засідання, якщо таке вручення здійснюється в приміщенні суду.
7. Повістка про виклик особи, яка проживає за кордоном, вручається згідно з міжнародним договором про правову допомогу, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, а за відсутності такого - за допомогою дипломатичного (консульського) представництва.
8. Особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом **не пізніше ніж за три дні до дня**, коли вона зобов'язана прибути за викликом. У випадку встановлення КПК України строків здійснення процесуальних дій, які не дозволяють здійснити виклик у зазначений строк, особа має отримати повістку про виклик або бути повідомленою про нього іншим шляхом якнайшвидше, але в будь-якому разі з наданням їй необхідного часу для підготовки та прибуття за викликом.

9. Належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом є розпис особи про отримання повістки, в тому числі на поштовому повідомленні, відеозапис вручення особі повістки, будь-які інші дані, які підтверджують факт вручення особі повістки про виклик або ознайомлення з її змістом (ч.1 ст.136 КПК України).

10. Якщо особа попередньо повідомила слідчого, прокурора, слідчого суддю, суд про адресу своєї електронної пошти, надіслана на таку адресу повістка про виклик вважається отриманою у випадку підтвердження її отримання особою відповідним листом електронної пошти (ч.2 ст.136 КПК України).

11. Поважні причини неприбуття особи на виклик (ст.138 КПК України)

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;
- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;
- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

12. Наслідки неприбуття на виклик (ст.139 КПК України)

1. Якщо підозрюваний, обвинувачений, свідок, потерпілий, цивільний відповідач, який був у встановленому цим Кодексом порядку викликаний (зокрема, наявне підтвердження отримання ним повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом), не з'явився без поважних причин або не повідомив про причини свого неприбуття, на нього накладається грошове стягнення у розмірі:

від 0,25 до 0,5 розміру прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у випадку неприбуття на виклик слідчого, прокурора;

від 0,5 до 2 розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб - у випадку неприбуття на виклик слідчого судді, суду.

3. У випадку, встановленому частиною першою цієї статті, до підозрюваного, обвинуваченого, свідка може бути застосовано привід.

4. За злісне ухилення від явки свідок, потерпілий несе відповідальність, встановлену законом.
5. Ухилення від явки на виклик слідчого, прокурора чи судовий виклик слідчого судді, суду (неприбуття на виклик без поважної причини більш як два рази) підозрюваним, обвинуваченим та оголошення його у міждержавний та/або міжнародний розшук є підставою для здійснення спеціального досудового розслідування чи спеціального судового провадження.

Привід (ст.140 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом примусового супроводження особи, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, до місця її виклику в зазначений в ухвалі час.

Підставами для приводу є достатні данні вважати, що особа, яка була у встановленому порядку викликана (зокрема, наявне підтвердження отримання нею повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом) для потреб досудового розслідування, не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття, що заважає встановленню обставин у кримінальному провадженні і явка підозрюваного, обвинувачено або свідка не можлива без застосування заходу забезпечення кримінального провадження.

Підставами для приводу є достатні данні вважати, що особа, яка була у встановленому порядку викликана (зокрема, наявне підтвердження отримання нею повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом) не з'явилася без поважних причин або не повідомила про причини свого неприбуття.

Поважні причини неприбуття особи на виклик (ст.138 КПК України)

- 1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;
- 2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;
- 3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);
- 4) відсутність особи у місці проживання протягом тривалого часу внаслідок відрядження, подорожі тощо;
- 5) тяжка хвороба або перебування в закладі охорони здоров'я у зв'язку з лікуванням або вагітністю за умови неможливості тимчасово залишити цей заклад;
- 6) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;

- 7) несвоєчасне одержання повістки про виклик;
- 8) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Процесуальні підстави здійснення приводу - на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи слідчого судді, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або з власної ініціативи суду (ч.2 ст.140 КПК України)(ч.2 ст.140 КПК України).

Мета здійснення приводу:

- а) допит;
- б) участь в іншій процесуальній дії.

Особи, до яких може застосовуватися привід:

- 1) підозрюваного,
- 2) обвинуваченого;
- 3) свідка;
- 4) співробітника кадрового складу розвідувального органу України

Винятки: привід свідка не може бути застосований до неповнолітньої особи, вагітної жінки, інвалідів першої або другої груп, особи, яка одноосібно виховує дітей віком до шести років або дітей-інвалідів, а також осіб, які згідно із КПК України не можуть бути допитані як свідки.

Привід співробітника кадрового складу розвідувального органу України під час виконання ним своїх службових обов'язків здійснюється тільки в присутності офіційних представників цього органу (ч.3 ст.140 КПК України).

Особи, які мають право здійснювати (виконувати) привід (ст.143 КПК України):

- а) підрозділи органів Національної поліції, органів безпеки, ;
- б) підрозділи органів безпеки, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства;
- в) підрозділи Національного антикорупційного бюро України або Державного бюро розслідувань..

Процесуальний порядок проведення (здійснення) приводу:

1. Привід здійснюється під час досудового розслідування – на підставі ухвали слідчим суддею за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи слідчого судді, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням сторони кримінального провадження, потерпілого або з власної ініціативи суду (ч.2 ст.140 КПК України).

2. Клопотання про надання дозволу на здійснення приводу повинно містити відомості про:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) процесуальний статус особи, про здійснення приводу якої заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;
- 3) процесуальна дія, учасником якої повинна бути особа, про здійснення приводу якої заявлено клопотання;
- 4) положення КПК України, яким встановлено обов'язок особи з'явитися за викликом, та обставини невиконання особою цього обов'язку;
- 5) відомості, які підтверджують факти здійснення виклику особи у встановленому порядку та отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора;
- 7) дата та місце складення клопотання.

3. До клопотання також мають бути додані:

- копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи (ч.1 ст.141 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

4. Клопотання слідчого, прокурора під час досудового розслідування про здійснення приводу **розглядається слідчим суддею у день його надходження до суду** (ч.1 ст.142 КПК України).

Клопотання про здійснення приводу під час судового провадження розглядається **негайно** після його ініціювання (ч.2 ст.142 КПК України).

5. Рішення про здійснення приводу приймається у формі ухвали (ч.2 ст.140 КПК України). Копія ухвали про здійснення приводу, завірена печаткою суду, негайно надсилається органу, на який покладено її виконання.(ч.4 ст.142 КПК України).

6. Ухвала про здійснення приводу оголошується особі, до якої він застосовується, особою, яка виконує ухвалу (ч.2 ст.143 КПК України).

7. Особа, рішення про здійснення приводу якої прийнято слідчим суддею, судом, зобов'язана прибути до місця виклику в зазначений в ухвалі про здійснення приводу час у супроводі особи, яка виконує ухвалу (ч.3 ст.143 КПК України).

8. У випадку невиконання особою, що підлягає приводу, законних вимог щодо виконання ухвали про здійснення приводу, до неї можуть бути застосовані заходи фізичного впливу, які дозволяють здійснити її супроводження до місця виклику (ч.3 ст.143 КПК України).

9. Застосуванню заходів фізичного впливу повинно передувати попередження про намір їх застосування. У разі неможливості уникнути застосування заходів фізичного впливу вони не повинні перевищувати міри, необхідної для виконання ухвали про здійснення приводу, і мають зводитися до мінімального впливу на особу. Забороняється застосування заходів впливу, які можуть завдати шкоди здоров'ю особи, а також примушення особи перебувати в умовах, що перешкоджають її вільному пересуванню, протягом часу більшого, ніж необхідно для негайного доставлення особи до місця виклику. Перевищення повноважень щодо застосування заходів фізичного впливу тягне за собою відповідальність, встановлену законом (ч.3 ст.143 КПК України).

10. Ухвала слідчого судді або суду про здійснення приводу надає право супроводити особу до органів досудового розслідування або суду у час визначений в ухвалі (ч.3 ст. 143 КПК України).

11. У разі неможливості здійснення приводу особа, яка виконує ухвалу про здійснення приводу, повертає її до суду з письмовим поясненням причин невиконання (ч.4 ст. 143 КПК України).

Накладення грошового стягнення (глава 12 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом застосування заходів матеріального характеру на учасників кримінального процесу, які не виконують належним чином вимоги кримінального процесуального закону.

Підставами для накладення грошового стягнення є достатні данні вважати, що особа не виконує своїх процесуальних обов'язків, з якими вона була ознайомлена у встановленому КПК України порядку (зокрема, наявне підтвердження отримання нею памятки про процесуальні права та обов'язки; повістки про виклик або ознайомлення з її змістом іншим шляхом та інше), без поважних причин, що заважає встановленню обставин у кримінальному провадженні.

Процесуальні підстави здійснення накладення грошового стягнення — під час досудового розслідування - на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи слідчого судді, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням прокурора або з власної ініціативи суду (ч.2 ст.144 КПК України).

Мета здійснення накладення грошового стягнення — забезпечити виконання учасниками кримінального провадження своїх процесуальних обов'язків.

Особи, до яких може застосовуватися накладення грошового стягнення :

- 1) підозрюваного,
- 2) обвинуваченого;
- 3) свідка;
- 4) потерпілого;
- 5) цивільного відповідача.

Процесуальний порядок накладення грошового стягнення:

1. Накладення грошового стягнення — здійснюється під час досудового розслідування — на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора або з власної ініціативи слідчого судді, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням прокурора або з власної ініціативи суду (ч.2 ст.144 КПК України).

2. Клопотання про накладення грошового стягнення повинно містити відомості про:

- 1) найменування кримінального провадження та його реєстраційний номер;
- 2) процесуальний статус особи, про накладення грошового стягнення на яку заявлено клопотання, її прізвище, ім'я, по батькові та місце проживання;
- 3) обов'язок, який покладено на особу цим Кодексом чи ухвалою слідчого судді;
- 4) обставини, за яких особа не виконала обов'язок;
- 5) відомості, які підтверджують невиконання особою обов'язку;
- 6) прізвище, ім'я, по батькові та посада слідчого, прокурора;
- 7) дата та місце складення клопотання.

3. До клопотання також мають бути додані:

- копії матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує свої доводи (ч.1 ст.145 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

4. Клопотання слідчого, прокурора під час досудового розслідування про накладення грошового стягнення **розглядається слідчим суддею не пізніше**

трьох днів із дня його надходження до суду (ч.1 ст.146 КПК України). Про час та місце розгляду клопотання повідомляється службова особа, яка його внесла, та особа, на яку може бути накладено грошове стягнення, проте їх неприбуття не перешкоджає розгляду питання.

Клопотання про накладення грошового стягнення під час судового провадження розглядається **негайно** після його ініціювання (ч.2 ст.146 КПК України).

5. Рішення про накладення грошового стягнення приймається у формі ухвали (ч.2 ст.140 КПК України). Копія відповідної ухвали не **пізніше наступного робочого дня** після її постановлення надсилається особі, на яку було накладено грошове стягнення (ч.3 ст.146 КПК України).

6. Особа, на яку було накладено грошове стягнення та яка не була присутня під час розгляду цього питання слідчим суддею, судом, має право подати клопотання про скасування ухвали про накладення на неї грошового стягнення. Клопотання подається слідчому судді, суду, який виніс ухвалу про накладення грошового стягнення (ч.1 ст.147 КПК України).

7. Слідчий суддя, суд, визнавши доводи особи обґрунтованими, може самостійно скасувати ухвалу про накладення грошового стягнення, а в іншому випадку - призначає судові засідання для розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення. Особа, яка подала клопотання, а також слідчий, прокурор, за клопотанням якого було накладено грошове стягнення, повідомляються про місце та час розгляду клопотання, проте їх неприбуття не перешкоджає такому розгляду (ч.2 ст.147 КПК України).

8. Слідчий суддя, суд скасовує ухвалу про накладення на особу грошового стягнення за результатами його розгляду в судовому засіданні, якщо буде встановлено, що стягнення накладено безпідставно, а в іншому випадку - відмовляє у задоволенні клопотання (ч.3 ст.147 КПК України).

9. Ухвала слідчого судді, суду за результатами розгляду клопотання про скасування ухвали про накладення грошового стягнення оскарженню не підлягає (ч.4 ст.147 КПК України).

ТИМЧАСОВЕ ОБМЕЖЕННЯ У КОРИСТУВАННІ СПЕЦІАЛЬНИМ ПРАВОМ (глава 13 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування таким спеціальним правом як:

- 1) право керування транспортним засобом або судном;
- 2) право полювання;

3) право на здійснення підприємницької діяльності.

Підставами для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом є достатні данні вважати, що для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню, забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, необхідно тимчасово обмежити підозрюваного у користуванні спеціальним правом.

Процесуальні підстави тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом здійснюється під час досудового розслідування- на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора (ч.2 ст.144 КПК України).

Мета здійснення тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

- припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого;
- припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкоджання кримінальному провадженню;
- забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням.

Особи, до яких може застосовуватися тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом:

- 1) підозрюваного,
- 2) обвинуваченого;

Процесуальний порядок тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

1. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом — здійснюється під час досудового розслідування - на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора (ч.2 ст.148 КПК України).

Як виняток: у разі тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, прокурор, слідчий за погодженням з прокурором зобов'язаний звернутися до слідчого судді із відповідним клопотанням не пізніше двох днів з моменту тимчасового вилучення. Пропуск зазначеного строку тягне за собою необхідність повернення тимчасово вилучених документів (ч.1 ст.150 КПК України).

2. Клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом повинно містити відомості про:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення за законом України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;
- 4) причини, у зв'язку з якими потрібно здійснити тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 5) вид спеціального права, яке підлягає тимчасовому обмеженню;
- 6) строк, на який користування спеціальним правом підлягає тимчасовому обмеженню;
- 7) перелік свідків, яких прокурор, слідчий вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

3. До клопотання також мають бути додані:

- копії матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання (ч.1 ст.150 КПК України);
- документи, які підтверджують надання підозрюваному копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання (ч.1 ст.150 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

4. Клопотання слідчого, прокурора під час досудового розслідування про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом **розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду** за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника (ч.1 ст.151 КПК України).

5. Випадки відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом:

- 1) якщо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом подано без додержання вимог ст. 150 КПК України, повертає його прокурору, про що постановляє ухвалу (ч.4 ст.151 КПК України).
- 2) якщо слідчий, прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення чи запобігання вчиненню іншого, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного щодо перешкодження кримінальному провадженню,

забезпечення відшкодування шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (ч.1 ст.152 КПК України).

6. При вирішенні питання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом слідчий суддя зобов'язаний врахувати такі обставини:

- 1) правову підставу для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 2) достатність доказів, які вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;
- 3) наслідки тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом для інших осіб (ч.2 ст.152 КПК України).

7. Рішення про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч.3 ст.152 КПК України):

- 1) мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про застосування тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 2) перелік документів, які посвідчують користування спеціальним правом та які підлягають поверненню особі або вилученню на час тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом;
- 3) строк тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, який не може становити більше двох місяців;
- 4) порядок виконання ухвали.

7. Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному, іншим заінтересованим особам **не пізніше дня, наступного за днем її постановлення**, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень (ч.4 ст.152 КПК України).

8. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом може бути здійснене на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування **на строк не більше двох місяців** (ч.2 ст.148 КПК України).

9. Прокурор має право звернутися із клопотанням про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, яке розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника (ч.1 ст.153 КПК України).

Рішення про продовження строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом приймається у формі ухвали.

Підстави для відмови у продовженні строку тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, якщо прокурор не доведе, що (ч.2 ст.153 КПК України):

- 1) обставини, які стали підставою для тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом, продовжують існувати;
- 2) сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було обмежено користування спеціальним правом, іншими способами протягом дії попередньої ухвали.

10. Наслідки тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом:

1. Особа, яка здійснила затримання у передбаченому статтею 208 цього Кодексу порядку, зобов'язана одночасно із доставлянням затриманої особи до уповноваженої службової особи (особи, якій законом надано право здійснювати тимчасове вилучення документів, що посвідчують користування спеціальним правом) передати їй тимчасово вилучені документи, які посвідчують користування спеціальним правом, якщо такі документи було вилучено. Факт передання тимчасово вилучених документів, які посвідчують користування спеціальним правом, засвідчується протоколом, складеним в порядку, передбаченому КПК України (ч.1 ст.149 КПК України).
2. Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час законного затримання та тимчасового вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол у порядку, визначеному КПК України (ч.2 ст.149 КПК України).
3. Після складення протоколу про тимчасове вилучення документів, які посвідчують користування спеціальним правом, слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа зобов'язана передати тимчасово вилучені документи на зберігання у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України (ч.3 ст.149 КПК України).

ВІДСТОРОНЕННЯ ВІД ПОСАДИ (глава 14 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом тимчасового, вимушеного недопущення працівника, який знаходиться в певних трудових відносинах з підприємством, установою, організацією, до виконання свої трудових і функціональних обов'язків, у зв'язку з вчиненням злочину середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу

Підставами для відсторонення від посади є достатні данні вважати, що особа підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину середньої тяжкості,

тяжкого чи особливо тяжкого злочину, і незалежно від тяжкості злочину - щодо особи, яка є службовою особою правоохоронного органу.

Процесуальні підстави для відсторонення від посади здійснюється під час досудового розслідування - на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням прокурора (ч.1 ст.155 КПК України).

Мета відсторонення від посади для припинення кримінального правопорушення припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином (ч.1 ст.157 КПК України)

Особи, до яких може застосовуватися відсторонення від посади:

- 1) підозрюваного;
- 2) обвинуваченого.

Умови відсторонення від посади:

- 1) **загальна** — вчинення підозрюваним або обвинуваченим середньої тяжкості, тяжкого чи особливо тяжкого злочину;
- 2) **спеціальна** — вчинення службовою особою правоохоронного органу злочину незалежно від його тяжкості. (ч.1 ст.154 КПК України).

Процесуальний порядок тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

1. Відсторонення від посади здійснюється під час досудового розслідування - на підставі ухвали слідчого судді за клопотанням слідчого, прокурора, а під час судового провадження - на підставі ухвали суду за клопотанням прокурора (ч.1 ст.155 КПК України).

Як виняток: питання про відсторонення від посади осіб, що призначаються Президентом України, вирішується Президентом України на підставі клопотання прокурора в порядку, встановленому законодавством. Відсторонення судді від посади здійснюється Вищою кваліфікаційною комісією суддів України на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора України в порядку, встановленому законодавством (ч.3 ст.154 КПК України).

2. Клопотання про відсторонення від посади повинно містити відомості про:

- 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;

- 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- 3) виклад обставин, що дають підстави підозрювати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на обставини;
- 4) посада, яку обіймає особа;
- 5) виклад обставин, що дають підстави вважати, що перебування на посаді підозрюваного, обвинуваченого сприяло вчиненню кримінального правопорушення;
- 6) виклад обставин, що дають підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, перебуваючи на посаді, знищить чи підробить речі і документи, які мають суттєве значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливатиме на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджатиме кримінальному провадженню іншим чином;
- 7) перелік свідків, яких слідчий, прокурор вважає за необхідне допитати під час розгляду клопотання.

3. До клопотання також мають бути додані:

- копії матеріалів, якими прокурор, слідчий обґрунтовує доводи клопотання (ч.2 ст.155 КПК України);
- документи, які підтверджують надання підозрюваному копій клопотання та матеріалів, що обґрунтовують клопотання (ч.2 ст.155 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

4. Клопотання слідчого, прокурора під час досудового розслідування про відсторонення від посади **розглядається слідчим суддею або судом не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду** за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника (ч.1 ст.156 КПК України).

5. Випадки відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про відсторонення від посади :

- 1) якщо клопотання про тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом подано без додержання вимог ст. 155 КПК України, повертає його прокурору, про що постановляє ухвалу (ч.2 ст.156 КПК України).
- 2) якщо слідчий, прокурор не доведе наявності достатніх підстав вважати, що такий захід необхідний для припинення кримінального правопорушення, припинення або запобігання протиправній поведінці підозрюваного чи

обвинуваченого, який, перебуваючи на посаді, може знищити чи підробити речі і документи, які мають значення для досудового розслідування, незаконними засобами впливати на свідків та інших учасників кримінального провадження або протиправно перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином (ч.1 ст.157 КПК України).

6. При вирішенні питання про відсторонення від посади слідчий суддя зобов'язаний врахувати такі обставини:

- 1) правову підставу для відсторонення від посади;
- 2) достатність доказів, які вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;
- 3) наслідки відсторонення від посади для інших осіб. (ч.2 ст.157 КПК України).

7. Рішення про відсторонення від посади приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч.3 ст.157 КПК України):

- 1) мотиви застосування або відмови у задоволенні клопотання про відсторонення від посади;
- 2) перелік документів, які посвідчують обіймання особою посади та які підлягають поверненню особі або вилученню на час відсторонення від посади;
- 3) строк відсторонення від посади, який не може становити більше двох місяців;
- 4) порядок виконання ухвали..

7. Копія ухвали надсилається особі, яка звернулася з відповідним клопотанням, підозрюваному чи обвинуваченому, іншим заінтересованим особам **не пізніше дня**, наступного за днем її постановлення, та підлягає негайному виконанню в порядку, передбаченому для виконання судових рішень (ч.4 ст.157 КПК України).

8. Відсторонення від посади може бути здійснене на підставі рішення слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження на строк не більше двох місяців (ч.2 ст.154 КПК України).

9. Прокурор має право звернутися із клопотанням про продовження строку відсторонення від посади, яке розглядається слідчим суддею не пізніше трьох днів з дня його надходження до суду за участю прокурора та/або слідчого, підозрюваного, його захисника (ч.1 ст.158 КПК України).

Рішення про продовження строку відсторонення від посади приймається у формі ухвали.

Підстави для відмови у продовженні строку відсторонення від посади, якщо прокурор не доведе, що (ч.2 ст.158 КПК України):

- 1) обставини, які стали підставою для відсторонення від посади, продовжують існувати;
  - 2) сторона обвинувачення не мала можливості забезпечити досягнення цілей, заради яких було здійснено відсторонення від посади, іншими способами протягом дії попередньої ухвали.
10. Відсторонення від посади може бути скасовано ухвалою слідчого судді під час досудового розслідування чи суду під час судового провадження за клопотанням прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого, якого було відсторонено від посади, якщо в подальшому застосуванні цього заходу відпала потреба. Розгляд клопотання про скасування відсторонення від посади здійснюється за правилами розгляду клопотання про застосування цього заходу (ч.3 ст.158 КПК України).

ТИМЧАСОВЕ ВІДСТОРОНЕННЯ СУДДІ ВІД ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ У ЗВ'ЯЗКУ З ПРИТЯГНЕННЯМ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКУ ТАКОГО ТИМЧАСОВОГО ВІДСТОРОНЕННЯ (ст.155-1 КПК України)

1. Рішення про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності ухвалюється Вищою радою правосуддя на підставі вмотивованого клопотання Генерального прокурора або його заступника в порядку, встановленому законом.
2. Клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності подається до Вищої ради правосуддя стосовно судді, який є підозрюваним, обвинувачуваним (підсудним) на будь-якій стадії кримінального провадження.
3. Клопотання про тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності повинно відповідати вимогам частини другої ст.155 КПК України.
4. Генеральний прокурор або його заступник має право звернутися з клопотанням про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя.
5. Клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності подається до Вищої ради правосуддя стосовно судді, який є підозрюваним, обвинувачуваним (підсудним) на будь-якій стадії кримінального провадження.

6. Клопотання про продовження строку тимчасового відсторонення судді від здійснення правосуддя у зв'язку з притягненням до кримінальної відповідальності повинно відповідати вимогам ч.2 ст.155 КПК України..

ТИМЧАСОВИЙ ДОСТУП ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ (глава 15 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом надання стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку).

Тимчасовий доступ до електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку здійснюється шляхом зняття копії інформації, що міститься в таких електронних інформаційних системах або їх частинах, мобільних терміналах систем зв'язку, без їх вилучення.

Підставами для тимчасового доступу до речей і документів є достатні данні вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів та неможливість іншими способами довести обставини, які мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні.

Речі і документи, до яких заборонено доступ (ч.1 ст.161 КПК України)

- 1) листування або інші форми обміну інформацією між захисником та його клієнтом або будь-якою особою, яка представляє його клієнта, у зв'язку з наданням правової допомоги;
- 2) об'єкти, які додані до такого листування або інших форм обміну інформацією.

Речі і документи, які містять охоронювану законом таємницю (ч.1 ст.162 КПК України)

1. До охоронюваної законом таємниці, яка міститься в речах і документах, належать:
  - 1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;
  - 2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;
  - 3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;
  - 4) конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;

- 5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;
- 6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;
- 7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;
- 8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у володільця персональних даних;
- 9) державна таємниця.

Процесуальні підстави тимчасового доступу до речей і документів здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням сторони кримінального провадження або за клопотанням слідчого за погодженням з прокурором (ч.1 ст.160 КПК України).

Мета здійснення тимчасового доступу до речей і документів — можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах.

Особи, до яких може застосовуватися тимчасовий доступ до речей і документів: особа, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та вилучити їх.

Процесуальний порядок тимчасового доступу до речей і документів:

1. Тимчасовий доступ до речей і документів — здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням сторони кримінального провадження або за клопотанням слідчого за погодженням з прокурором (ч.1 ст.160 КПК України).
2. Клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів повинно містити відомості про:
  - 1) короткий виклад обставин кримінального правопорушення, у зв'язку з яким подається клопотання;
  - 2) правова кваліфікація кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
  - 3) речі і документи, тимчасовий доступ до яких планується отримати;
  - 4) підстави вважати, що речі і документи перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;
  - 5) значення речей і документів для встановлення обставин у кримінальному провадженні;
  - 6) можливість використання як доказів відомостей, що містяться в речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів, у випадку

подання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю;

7) обґрунтування необхідності вилучення речей і документів, якщо відповідне питання порушується стороною кримінального провадження.

3. До клопотання також мають бути додані:

- докази обставин, на якими вони обґрунтовують свої доводи (ч.5 ст.123 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

4. Після отримання клопотання про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд здійснює судовий виклик особи, у володінні якої знаходяться такі речі і документи (ч.1 ст.163 КПК України).

5. Якщо сторона кримінального провадження, яка звернулася з клопотанням, доведе наявність достатніх підстав вважати, що існує реальна загроза зміни або знищення речей чи документів, клопотання може бути розглянуто слідчим суддею, судом без виклику особи, у володінні якої вони знаходяться (ч.2 ст.163 КПК України).

6. У повістці про судовий виклик, що слідчий суддя, суд надсилає особі, у володінні якої знаходяться речі і документи, зазначається про обов'язок збереження речей і документів у тому вигляді, який вони мають на момент отримання судового виклику (ч.3 ст.163 КПК України).

7. Клопотання сторони кримінального провадження або слідчого за погодженням з прокурором про тимчасовий доступ до речей і документів **розглядається слідчим суддею за аналогією (ч.1 ст.163 КПК України) не пізніше трьох днів із дня його надходження до суду.**

8. Слідчий суддя, суд розглядає клопотання за участю сторони кримінального провадження, яка подала клопотання, та особи, у володінні якої знаходяться речі і документи. Неприбуття за судовим викликом особи, у володінні якої знаходяться речі і документи, без поважних причин або неповідомлення нею про причини неприбуття не є перешкодою для розгляду клопотання (ч.4 ст.163 КПК України).

9. Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, якщо сторона кримінального провадження у своєму клопотанні доведе наявність достатніх підстав вважати, що ці речі або документи:

1) перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи;

2) самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, у зв'язку з яким подається клопотання, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні;

3) не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

10. Слідчий суддя, суд постановляє ухвалу про надання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, якщо сторона кримінального провадження, крім загальних обставин, доведе можливість використання як доказів відомостей, що містяться в цих речах і документах, та неможливість іншими способами довести обставини, які передбачається довести за допомогою цих речей і документів.

Доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом. Доступ до речей і документів, що містять відомості, які становлять державну таємницю, не може надаватися особі, що не має до неї допуску відповідно до вимог закону.

11. Рішення про тимчасовий доступ до речей приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч.1 ст.164 КПК України):

1) прізвище, ім'я та по батькові особи, якій надається право тимчасового доступу до речей і документів;

2) дата постановлення ухвали;

3) положення закону, на підставі якого постановлено ухвалу;

4) прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи або найменування юридичної особи, які мають надати тимчасовий доступ до речей і документів;

5) назва, опис, інші відомості, які дають можливість визначити речі і документи, до яких повинен бути наданий тимчасовий доступ;

6) розпорядження надати (забезпечити) тимчасовий доступ до речей і документів зазначеній в ухвалі особі та надати їй можливість вилучити зазначені речі і документи, якщо відповідне рішення було прийнято слідчим суддею, судом;

7) строк дії ухвали, який не може перевищувати одного місяця з дня постановлення ухвали;

8) положення закону, які передбачають наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду.

12. Слідчий суддя, суд в ухвалі про надання тимчасового доступу до речей і документів може дати розпорядження про надання можливості вилучення речей і документів, якщо сторона кримінального провадження доведе наявність достатніх підстав вважати, що без такого вилучення існує реальна загроза

зміни або знищення речей чи документів, або таке вилучення необхідне для досягнення мети отримання доступу до речей і документів.

13. Виконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів:

1. Особа, яка зазначена в ухвалі слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів як володілець речей або документів, зобов'язана надати тимчасовий доступ до зазначених в ухвалі речей і документів особі, зазначеній у відповідній ухвалі слідчого судді, суду (ч.1 ст.165 КПК України).
2. Зазначена в ухвалі слідчого судді, суду особа зобов'язана пред'явити особі, яка зазначена в ухвалі як володілець речей і документів, оригінал ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів та вручити її копію (ч.2 ст.165 КПК України).
3. Особа, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, зобов'язана залишити володільцю речей і документів опис речей і документів, які були вилучені на виконання ухвали слідчого судді, суду (ч.3 ст.165 КПК України).
4. На вимогу володільця особою, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів, має бути залишено копію вилучених документів. Копії вилучених документів виготовляються з використанням копіювальної техніки, електронних засобів володільця (за його згодою) або копіювальної техніки, електронних засобів особи, яка пред'являє ухвалу про тимчасовий доступ до речей і документів (ч.4 ст.165 КПК України).

14. Наслідки невиконання ухвали слідчого судді, суду про тимчасовий доступ до речей і документів:

1. У разі невиконання ухвали про тимчасовий доступ до речей і документів слідчий суддя, суд за клопотанням сторони кримінального провадження, якій надано право на доступ до речей і документів на підставі ухвали, має право постановити ухвалу про дозвіл на проведення обшуку з метою відшукування та вилучення зазначених речей і документів (ч.1 ст.166 КПК України).
2. У разі якщо дозвіл на проведення обшуку надано за клопотанням сторони захисту, слідчий суддя, суд доручає забезпечення його проведення слідчому, прокурору або органу внутрішніх справ за місцем проведення цих дій. Проведення обшуку здійснюється за участю особи, за клопотанням якої надано дозвіл на його проведення (ч.2 ст.164 КПК України).

ТИМЧАСОВЕ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА (глава 16 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального провадження проводиться шляхом фактичного позбавлення

підозрюваного можливості володіти, користуватися та розпоряджатися певним його майном до вирішення питання про арешт майна або його повернення.

Підставами для тимчасового вилучення майна є достатні данні вважати, що:

- 1) речі, документи та гроші підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;
- 2) речі, документи та гроші надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення;
- 3) речі, документи та гроші є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом;
- 4) речі, документи та гроші набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них, або на які було спрямоване кримінальне правопорушення.

Процесуальні підстави для тимчасового вилучення майна здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням сторони кримінального провадження або за клопотанням слідчого за погодженням з прокурором (ч.1 ст.160 КПК України).

Мета здійснення тимчасового вилучення майна — можливість використання як доказів речей, документів та грошей.

Особи, до яких може застосовуватися тимчасове вилучення майна:

- 1) до підозрюваного;
- 2) до осіб, у володінні яких перебуває майно, зазначене у ч.2 ст.167 КПК України.

Особи, які мають право здійснювати тимчасове вилучення майна (ст.168 КПК України):

- 1) кожна особа, яка здійснила законне затримання (ч.1 ст.168 КПК України);
- 2) слідчий, прокурор та інша уповноважена службова особа, яка проводила обшук або огляд (ч.3 ст.168 КПК України).

Процесуальний порядок тимчасового вилучення майна:

1. Рішення про проведення тимчасового вилучення майна приймається:

1. *Кожною особою, яка здійснила законне затримання самостійно і не потребує ухвали слідчого судді або суду у разі* (ч.1 ст.168 КПК України):

- 1) при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;

2) безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.

2. Уповноваженою службовою особою у разі

А) затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

Б) під час проведення обшуку чи огляду.

2. Процесуальне оформлення тимчасового вилучення майна:

1. Кожна особа, яка здійснила законне затримання, зобов'язана одночасно із доставленням затриманої особи до слідчого, прокурора, іншої уповноваженої службової особи передати їй тимчасово вилучене майно. Факт передання тимчасово вилученого майна засвідчується протоколом (ч.1 ст.168 КПК України).

2. Слідчий, прокурор, інша уповноважена службова особа під час затримання або обшуку і тимчасового вилучення майна або негайно після їх здійснення зобов'язана скласти відповідний протокол (ч.4 ст.168 КПК України).

3. Припинення тимчасового вилучення майна:

Тимчасово вилучене майно повертається особі, у якої воно було вилучено:

1) за постановою прокурора, якщо він визнає таке вилучення майна безпідставним (ч.1 ст.169 КПК України);

2) за ухвалою слідчого судді чи суду, у разі відмови у задоволенні клопотання прокурора про арешт цього майна (ч.1 ст.169 КПК України);

3) у разі подачі слідчим, прокурором клопотання про арешт тимчасово вилученого майна пізніше наступного робочого дня після вилучення майна (ч.5 ст.171 КПК України);

4) у разі постановлення слідчим суддею або судом ухвали про арешт тимчасово вилученого майна пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання (ч.6 ст.173 КПК України).

АРЕШТ МАЙНА (глава 17 КПК України) — це захід забезпечення кримінального провадження, який застосовується з метою досягнення дієвості кримінального провадження. Вказаний захід забезпечення кримінального

провадження проводиться шляхом тимчасового позбавлення підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно за ухвалою слідчого судді або суду до скасування арешту майна. А також заборони для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи, у володінні якої перебуває майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його.

Підставами для арешту майна є достатні данні вважати, що:

- 1) речі підшукані, виготовлені, пристосовані чи використані як засоби чи знаряддя вчинення кримінального правопорушення та (або) зберегли на собі його сліди;
- 2) речі надані особі з метою схилити її до вчинення кримінального правопорушення, фінансування та (або) матеріального забезпечення кримінального правопорушення чи як винагорода за його вчинення;
- 3) речі є предметом кримінального правопорушення, пов'язаного з їх незаконним обігом;
- 4) речі набуті в результаті вчинення кримінального правопорушення, доходи від них, або на які було спрямоване кримінальне правопорушення;
- 5) у випадку задоволення цивільного позову суд за клопотанням прокурора, цивільного позивача може вирішити питання про накладення арешту на майно для забезпечення цивільного позову до набрання судовим рішенням законної сили, а саме на:

— нерухоме і рухоме майно,

— майнові права інтелектуальної власності,

— гроші у будь-якій валюті готівкою або у безготівковому вигляді,

— цінні папери,

— корпоративні права, які перебувають у власності підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, і перебувають у нього або в інших фізичних, або юридичних осіб.

Заборона на використання майна, а також заборона розпоряджатися таким майном можуть бути застосовані лише у випадках, коли їх незастосування може призвести до зникнення, втрати або пошкодження відповідного майна або настання інших наслідків, які можуть перешкодити кримінальному провадженню.

Заборона використання житлового приміщення, в якому на законних підставах проживають будь-які особи, не допускається.

Процесуальні підстави арешту майна — здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням прокурора, слідчого за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову - також цивільного позивача (ч.1 ст.171 КПК України).

Мета здійснення арешту майна:

- можливість використання як доказів речей, документів та грошей;
- позбавлення підозрюваного, обвинуваченого або осіб, які в силу закону несуть цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями підозрюваного, обвинуваченого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння, можливості відчужувати певне його майно за ухвалою слідчого судді або суду до скасування арешту майна;
- заборони для особи, на майно якої накладено арешт, іншої особи, у володінні якої перебуває майно, розпоряджатися будь-яким чином таким майном та використовувати його;
- забезпечення можливої конфіскації майна або цивільного позову.

Особи, до яких може застосовуватися арешт майна:

- 1) на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або третьої особи за наявності достатніх підстав вважати, що воно підлягатиме спеціальній конфіскації у випадках, передбачених КК України;
- 2) на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності достатніх підстав вважати, що суд у випадках, передбачених [КК](#) України, може призначити покарання у виді конфіскації майна або застосувати до юридичної особи захід кримінально-правового характеру у виді конфіскації майна.;
- 3) арешт накладається на майно підозрюваного, обвинуваченого, засудженого, фізичної чи юридичної особи, яка в силу закону несе цивільну відповідальність за шкоду, завдану діями (бездіяльністю) підозрюваного, обвинуваченого, засудженого або неосудної особи, яка вчинила суспільно небезпечне діяння;
- 5) юридичної особи, щодо якої здійснюється провадження, за наявності обґрунтованого розміру цивільного позову у кримінальному провадженні, а так само обґрунтованого розміру неправомірної вигоди, яка отримана юридичною особою, щодо якої здійснюється провадження.

4) Особи, які мають право здійснювати арешт майна (ст.175 КПК України):

- 1) слідчий;

2) прокурор.

Процесуальний порядок тимчасового обмеження у користуванні спеціальним правом:

1. Арешт майна здійснюється на підставі ухвали слідчого судді або суду за клопотанням прокурора, слідчого за погодженням з прокурором, а з метою забезпечення цивільного позову - також цивільного позивача (ч.1 ст.171 КПК України).

2. Клопотання про арешт майна повинно містити відомості про (ч.2 ст.171 КПК України):

- 1) підстави, у зв'язку з якими потрібно здійснити арешт майна;
- 2) перелік і види майна, що належить арештувати;
- 3) документи, що підтверджують право власності на майно, що належить арештувати.

3. До клопотання також мають бути додані:

- оригінали або копії документів та інших матеріалів, якими слідчий, прокурор обґрунтовує доводи клопотання (ч.2 ст.171 КПК України);
- витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань щодо кримінального провадження, в рамках якого подається клопотання (ч.6 ст.132 КПК України).

У клопотанні цивільного позивача, слідчого, прокурора про арешт майна підозрюваного, обвинуваченого, іншої особи для забезпечення цивільного позову повинно бути зазначено:

- 1) розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням;
- 2) докази факту завдання шкоди і розміру цієї шкоди (ч.3 ст.171 КПК України).

4. Вартість майна, яке належить арештувати з метою забезпечення цивільного позову, повинна бути співмірною із розміром шкоди, завданої кримінальним правопорушенням (ч.4 ст.171 КПК України).

5. Клопотання слідчого, прокурора про арешт тимчасово вилученого майна повинно бути подано **не пізніше наступного робочого дня після вилучення майна**, інакше майно має бути негайно повернуто особі, у якої його було вилучено (ч.5 ст.171 КПК України).

4. Клопотання слідчого, прокурора про арешт майна **розглядається слідчим суддею не пізніше двох днів із дня його надходження до суду** за участю прокурора та/або слідчого, цивільного позивача, якщо клопотання подано ним, підозрюваного, обвинуваченого, іншого власника майна, і за наявності - також

захисника, законного представника. Неприбуття цих осіб у судові засідання не перешкоджає розгляду клопотання (ч.1 ст.172 КПК України).

5. Під час розгляду клопотання про арешт майна слідчий суддя має право за клопотанням учасників розгляду або за власною ініціативою заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про арешт майна (ч.5 ст.172 КПК України).

6. Випадки відмови слідчого судді у задоволенні клопотання про арешт майна:

1) якщо клопотання про арешт майна подано без додержання вимог ст. 171 КПК України, повертає його прокурору, цивільному позивачу для усунення недоліків, про що постановляє ухвалу (ч.3 ст.172 КПК України).

2) якщо особа, що подала клопотання, не доведе необхідність такого арешту (ч.1 ст.173 КПК України).

Відмова у задоволенні або часткове задоволення клопотання про арешт майна тягне за собою негайне повернення особі відповідно всього або частини тимчасово вилученого майна.

6. При вирішенні питання про арешт майна слідчий суддя зобов'язаний врахувати:

1) правову підставу для арешту майна;

2) достатність доказів, що вказують на вчинення особою кримінального правопорушення;

3) розмір можливої конфіскації майна, можливий розмір шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, та цивільного позову;

4) наслідки арешту майна для інших осіб;

5) розумність та співрозмірність обмеження права власності завданням кримінального провадження..

7. Рішення про арешт майна приймається у формі ухвали, в якій зазначається (ч.5 ст.173 КПК України):

1) перелік майна, яке підлягає арешту;

2) підстави застосування арешту майна;

3) перелік тимчасово вилученого майна, яке підлягає поверненню особі;

4) заборону розпоряджатися або користуватися майном у разі її передбачення та вказівку на таке майно;

5) порядок виконання ухвали.

8. Ухвалу про арешт тимчасово вилученого майна слідчий суддя, суд постановляє не пізніше сімдесяти двох годин із дня знаходження до суду клопотання, інакше таке майно повертається особі, у якій його було вилучено.

9. Копія ухвали надсилається слідчому, прокурору, підозрюваному, обвинуваченому, іншим заінтересованим особам не пізніше наступного робочого дня після її постановлення (ч.7 ст.173 КПК України).

10. Скасування арешту майна:

1. Слідчим суддею або судом за клопотанням підозрюваного, обвинуваченого, їх захисника, законного представника, іншого власника або володільця майна, які не були присутні при розгляді питання про арешт майна у разі, якщо вони доведуть:

1) що в застосуванні цього заходу відпала потреба;

2) арешт накладено необґрунтовано (ч.1 ст.174 КПК України)

Клопотання про скасування арешту майна розглядає слідчий суддя, суд не пізніше трьох днів після його надходження до суду. Про час та місце розгляду повідомляється особа, яка заявила клопотання, та особа, за клопотанням якої було арештовано майно (ч.2 ст.174 КПК України).

2. Прокурором одночасно з винесенням постанови про закриття кримінального провадження (ч.3 ст.174 КПК України).

3. Судом (ч.4 ст.174 КПК України):

1) одночасно з ухваленням судового рішення, яким закінчується судовий розгляд;

2) у випадку виправдання обвинуваченого;

3) закриття кримінального провадження;

4) не призначення судом покарання у виді конфіскації майна;

5) залишення цивільного позову без розгляду;

6) відмови в цивільному позові.

ВИСНОВКИ З ТРЕТЬОГО ПИТАННЯ

Таким чином, заходи забезпечення кримінального провадження - передбачені законом правові механізми стримувань, протидії та примусу, які використовуються у кримінальному провадженні для досягнення мети і виконання завдань кримінального процесу.

До заходів забезпечення кримінального провадження відноситься:

1. Виклик слідчим, прокурором, судовий виклик і привід (глава 11 КПК України);
2. Накладання грошового стягнення (глава 12 КПК України);
- 3.3. Тимчасове обмеження у користуванні спеціальним правом (глава 13 КПК);
4. Відсторонення від посади (глава 14 КПК України);
- 4.1. Тимчасове відсторонення судді від здійснення правосуддя;
5. Тимчасовий доступ до речей і документів (глава 15 КПК України);
6. Тимчасове вилучення майна (глава 16 КПК України);
7. Арешт майна (глава 17 КПК України);
8. Затримання особи (глава 18 КПК України);
9. Запобіжні заходи (глава 18 КПК України).

Названий перелік заходів забезпечення кримінального провадження є вичерпним. Слідчий, прокурор, слідчий суддя, суд, можуть застосовувати тільки ті заходи, які названі в законі та лише у тій формі, яка визначена законом.

4. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СИСТЕМИ ТА ВИДІВ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

Запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, які застосовуються за наявності підстав і в порядку, встановленому законом, уповноваженими на те органами та посадовими особами відносно підозрюваного (обвинуваченого) на певний період часу.

Запобіжні заходи є найбільш суворим різновидом превентивних заходів кримінального процесуального примусу, застосування яких супроводжується обмеженням конституційних прав і свобод осіб, які підозрюються (обвинувачуються) у вчиненні кримінальних правопорушень і застосовуються для забезпечення швидкого, повного та неупередженого розслідування і судового розгляду.

За своєю юридичною природою запобіжні заходи застосовуються тоді, коли особа ще не визнана винною у скоєнні кримінального правопорушення, тобто згідно із презумпцією невинуватості вона є невинуватою. Але в той же час ч.2 ст.177 КПК чітко визначає, що підставою застосування запобіжного заходу є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. Тому застосування запобіжних заходів ні в якому разі не повинно розцінюватися як покарання, а є лише певними обмеженнями особи, яка підозрюється (обвинувачується) у скоєнні кримінального правопорушення.

Специфіка запобіжних заходів полягає в тому, що:

- 1) вони застосовуються тільки до певних суб'єктів кримінального процесу: підозрюваного і обвинуваченого;
- 2) мають особистий (персональний) характер, бо обмежують особисті права конкретного підозрюваного чи обвинуваченого;
- 3) вони мають особливі, передбачені кримінальним процесуальним законом умови, підстави і порядок їх застосування;
- 4) мають більший, порівняно з іншими заходами, ступінь примусу (пов'язані з обмеженням конституційних прав особи).

Система запобіжних заходів визначена в ст. 176 КПК, а саме:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК);
- 3) застава (ст. 182 КПК);
- 4) домашній арешт (ст. 181 КПК);
- 5) тримання під вартою (ст. 183 КПК).

Затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, порядок застосування якого регламентовано ст.ст. 188–192, 207–213 КПК.

В ст.176 КПК дано невичерпний перелік запобіжних заходів, оскільки в нормах КПК України, які визначають особливі порядки кримінального провадження, також визначені деякі запобіжні заходи:

- 1) до неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених) може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ч.1 ст. 493 КПК);
- 2) до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи:
  - передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом;
  - поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку (ч.1 ст. 508 КПК).

Окрім цього, в розділі IX КПК, який визначає порядок Міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зустрічається термін екстрадиційний арешт, що визначається як запобіжний захід у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції) – п.9 ст. 541 КПК, а також тимчасовий арешт, який застосовується до особи, яка вчинила злочин за межами України (ст.583 КПК).

Наявність системи запобіжних заходів забезпечує можливість ситуативного підходу до їх застосування в практиці кримінального провадження, що передбачає взяття до уваги не лише обставин провадження, а й суворості запобіжного заходу. Так, одні запобіжні заходи обмежують свободу обвинуваченого, створюють лише психологічні перешкоди ухилення від обов'язків (особисте зобов'язання, особиста порука), інші – частково або повністю позбавляють підозрюваного, обвинуваченого фізичної можливості ухилитися від слідства та суду (тримання під вартою).

Вказаний перелік запобіжних заходів у кожному конкретному випадку дозволяє індивідуалізувати їх застосування враховуючи при цьому як інтереси правосуддя, так і недопущення невинуватених обмежень прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого. При цьому, Кримінальний процесуальний кодекс в окремих нормах конкретизує умови застосування певних запобіжних заходів. Так, відповідно до ч.7 ст.194 КПК, до підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину, за який передбачено основне покарання у виді штрафу понад 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, може бути застосовано запобіжний захід лише у вигляді застави або тримання під вартою. А ст.204 КПК чітко визначає, якщо до підозрюваного (обвинуваченого) застосовано запобіжний захід, не пов'язаний із триманням під вартою, він не може бути затриманий без дозволу слідчого судді, суду у зв'язку з підозрою або обвинуваченням у тому ж кримінальному правопорушенні.

Окрім цього, відповідно до ч.3 ст.176 КПК слідчий суддя, суд відмовляє у застосуванні запобіжного заходу, якщо слідчий, прокурор не доведе, що встановлені під час розгляду клопотання про застосування запобіжних заходів обставини, є достатніми для переконання, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів, передбачених частиною 1 ст.176 КПК не може запобігти доведеним під час розгляду ризику або ризикам.

В ст. 183 КПК визначено, що тримання під вартою застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, передбаченим в ст.177 КПК.

Кримінальний процесуальний кодекс 2012 року, на відміну від КПК 1960 року, в ч. 3 ст.176 законодавчо визначив, що найбільш м'яким запобіжним заходом є особисте зобов'язання, а найбільш суворим – тримання під вартою. Отже, за мірою зростання суворості запобіжні заходи розташовуються таким чином: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою.

ВИСНОВКИ ДО ПЕРШОГО ПИТАННЯ

Отже, запобіжні заходи – це частина заходів забезпечення кримінального провадження, спрямованих на забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого через певне обмеження їхніх особистих прав.

Система запобіжних заходів визначена в ст. 176 КПК України, ними є:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК);
- 3) застава (ст. 182 КПК);
- 4) домашній арешт (ст. 181 КПК);
- 6) тримання під вартою (ст. 183 КПК);
- 7) затримання особи – тимчасовий запобіжний захід (ст. ст. 188–192, 207–213 КПК).

5. ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ТА ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

5.1. Метою застосування запобіжних заходів у кримінальному процесі відповідно до положень ч. 1 ст. 177 КПК є:

- 1) забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків;
- 2) запобігання спробам:
  - переховуватися від органів досудового розслідування та (або) суду;
  - знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
  - незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
  - перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
  - вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Перелік можливих ризиків наведених у ч. 1 ст. 177 КПК є вичерпним і не підлягає розширеному тлумаченню.

Запобіжні заходи можуть застосовуватися лише за наявності підстав, визначених в ч. 2 ст. 177 КПК, де передбачено, що підставою застосування запобіжного заходу є:

1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення. Обґрунтованість підозри має підтверджуватися зібраними достатніми даними, що вказують на наявність ознак кримінального правопорушення;

2) наявність ризиків, які дають достатні підстави слідчому судді, суду вважати, що підозрюваний, обвинувачений може здійснити дії визначені у ч.1 ст. 177 КПК, а саме:

буде ухилятися:

– від органів досудового розслідування та (або) суду. Наприклад, підозрюваний, обвинувачений висловлював наміри виїхати за межі населеного пункту, оголошувався його розшук у цьому провадженні чи він одержав закордонний паспорт;

– від виконання покладених на нього процесуальних обов'язків;

буде перешкоджати кримінальному провадженню шляхом:

– знищення, приховування, спотворення будь-якої речі чи документа, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;

– незаконного впливу на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні. Наприклад, схилитиме цих осіб до відмови давати показання чи буде погрожувати експерту, спеціалісту з тією ж метою;

продовжуватиме протиправну діяльність шляхом:

– вчинення інших кримінальних правопорушень;

– продовження здійснення кримінального правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується. Про це, наприклад, може свідчити те, що підозрюваний, обвинувачений раніше неодноразово засуджувався за вчинення кримінального правопорушення.

Труднощі практичного характеру при обранні запобіжного заходу полягають у тому, що доказування ризиків, за яких запобіжні заходи варто застосовувати, мають прогностичний характер, тобто спрямовані у майбутнє, а тому повинні спиратися на конкретні фактичні дані, які свідчать про обґрунтованість прийнятого рішення. Європейський суд з прав людини неодноразово наголошував на необхідності обґрунтування підстав обрання запобіжного заходу. Зокрема у Рішенні “Сергій Волосюк проти України” від 12 березня 2009 року, вказано, що повторювання формальних підстав для взяття під варту, без будь-якої спроби продемонструвати, яким чином вони застосовуються відносно справи заявника, не може бути розцінено як “відповідні” та “достатні” підстави застосування запобіжного заходу.

У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 177 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного (обвинуваченого) інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування). Відповідні дані можуть бути надані стороною захисту та підлягають обов'язковому врахуванню при вирішенні поданого клопотання, оскільки впливають на достовірність підстав (ризиків) для застосування того чи іншого виду запобіжного заходу.

Закон не зобов'язує обирати запобіжний захід кожному підозрюваному (обвинуваченому). Відповідно до вимог ч.2 ст. 177 КПК, якщо немає достатніх підстав для застосування запобіжного заходу, то слідчий, прокурор не мають права ініціювати застосування запобіжного заходу.

При вирішенні питання про обрання запобіжного заходу норма ч. 1 ст. 178 КПК вимагає від слідчого судді під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, у кожному конкретному випадку, оцінити в сукупності такі обставини, як:

- 1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення. У такий спосіб встановленню підлягає обґрунтованість підозри про вчинення кримінального правопорушення підозрюваним, обвинуваченим;
- 2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;
- 3) вік (неповнолітня особа, особа похилого віку) та стан здоров'я (наявність тяжких хвороб, інвалідності, нездатність самотійно пересуватися) підозрюваного, обвинуваченого ;
- 4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців. Необхідно з'ясувати сімейний стан цієї особи, стан здоров'я членів його сім'ї, кількість та вік дітей, строк фактичного проживання у цій місцевості тощо;
- 5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
- 6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого. При врахуванні цієї обставини слідчий зобов'язаний об'єктивно оцінити надані характеристики підозрюваному, обвинуваченому з місця роботи, навчання, проживання; дані, що свідчать про перебування підозрюваного, обвинуваченого на обліку у наркологічному, психоневрологічному диспансері, тощо;

- 7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого. Слід встановити наявність належного цій особі нерухомого майна у місцевості проживання та інших місцевостях, транспортних засобів, грошових банківських вкладів, їх розмір (за наявності відомостей, наданих стороною захисту);
- 8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- 9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;
- 10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;
- 11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини (ст.178 КПК).

Відповідно слідчий та прокурор, який здійснює процесуальне керівництво досудовим розслідуванням, зобов'язані включити в матеріали кримінального провадження, які подаються до слідчого судді, з зазначенням клопотанням відомості які підтверджують факт вчинення кримінального правопорушення, процесуальні документи які відповідно до ст. 84 КПК є процесуальними джерелами доказів.

Вказані обставини повинні ретельно аналізуватися при вирішенні питання про тримання під вартою чи при застосуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх, або осіб похилого віку, вагітних жінок, матерів, які мають малолітніх дітей чи одиноких матерів тощо.

Процесуальні підстави застосування запобіжного заходу. Застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування можливе лише за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції слідчого судді, а під час судового провадження – лише за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції суду, який здійснює судове провадження (ч. 2 ст. 176 КПК).

Розгляд клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування здійснюється слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого провадиться досудове розслідування. У разі здійснення досудового розслідування слідчою групою клопотання про застосування запобіжного заходу також розглядається слідчим суддею суду першої інстанції, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування, що здійснює відповідне розслідування.

Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування запобіжних заходів є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Клопотання про застосування запобіжного заходу подає орган досудового розслідування, юрисдикція якого поширюється на місце вчинення кримінального правопорушення. За правилами ч. 3 ст. 218 КПК, якщо місце вчинення кримінального правопорушення невідоме, місце проведення досудового розслідування визначає відповідний прокурор з урахуванням місця виявлення ознак кримінального правопорушення, місця перебування підозрюваного чи більшості свідків, місця закінчення кримінального правопорушення або настання його наслідків тощо.

Як виняток, подання клопотання про застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування до особи, яку затримано без ухвали слідчого судді про дозвіл на затримання за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, може здійснюватися слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана. Такий розгляд можливий тільки за умови, що затримана без ухвали слідчого судді, суду особа з об'єктивних причин не могла бути доставлена у строк не пізніше шістдесяти годин із моменту затримання до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого знаходиться орган досудового розслідування (ч. 1 ст. 192 КПК). (Інф лист Вищ спец суду № 511-550).

Особи, до яких можуть застосовуватися запобіжні заходи:

- 1) підозрюваного;
- 2) обвинуваченого.

Необхідно зазначити, що до підозрюваного, обвинуваченого може бути застосовано тільки один запобіжний захід, а не кілька одночасно.

Загальні вимоги до складання клопотання про обрання запобіжного заходу:

1. Складання клопотання про застосування запобіжного заходу відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК.

Клопотання слідчого про застосування запобіжного заходу повинно містити:

- короткий виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, в якому підозрюється або обвинувачується особа;

- правову кваліфікацію кримінального правопорушення із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність;
- виклад обставин, що дають підстави підозрювати, обвинувачувати особу у вчиненні кримінального правопорушення, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- посилання на один або кілька ризиків, зазначених у статті 177 КПК;
- виклад обставин, на підставі яких слідчий дійшов висновку про наявність одного або кількох ризиків, зазначених у його клопотанні, і посилання на матеріали, що підтверджують ці обставини;
- обґрунтування неможливості запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні, шляхом застосування більш м'яких запобіжних заходів;
- обґрунтування необхідності покладення на підозрюваного, обвинуваченого конкретних обов'язків, передбачених частиною п'ятою статті 194 КПК.

До клопотання додаються:

- копії матеріалів, якими слідчий обґрунтовує доводи клопотання;
- перелік свідків, яких слідчий вважає за необхідне допитати під час судового розгляду щодо запобіжного заходу;
- підтвердження того, що підозрюваному, обвинуваченому надані копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу.

2. Законодавець наділяє слідчого правом за погодженням з прокурором заявляти клопотання слідчому судді про зміну раніше обраного запобіжного заходу, в тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених ч.5 ст.194 КПК, чи про зміну способу їх виконання.

Клопотання слідчого про зміну запобіжного заходу складається відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК, а також в ньому повинні обов'язково зазначатися обставини, які передбачені в ч.2 ст.200 КПК, а саме:

- обставини, які виникли після прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу;
- обставини, які існували під час прийняття попереднього рішення про застосування запобіжного заходу, але про які слідчий, прокурор на той час не знав і не міг знати. Див. додаток № 2

3. Клопотання складається по кожній особі окремо.

4. Клопотання потребує свого обов'язково погодження з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням.

5. Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування або зміни запобіжного заходу, надається підозрюваному не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

Алгоритм дій по обранню запобіжного заходу:

1. Встановлення слідчим незаперечних (вагомих) доказів вчинення певною особою кримінального правопорушення.
2. На підставі наявних достатніх доказів для підозри особи у вчиненні кримінального правопорушення, слідчий повідомляє особі про підозру у вчиненні конкретного правопорушення, яка визначається з урахуванням тяжкості вчиненого злочину чи кримінального проступку.
3. Слідчий зобов'язаний при обранні запобіжного заходу оцінити суворість покарання, що загрожує відповідній особі у разі доведення та визнання її винною у вчиненні кримінального правопорушення.
4. Слідчий зобов'язаний встановити ризики, які дають підстави вважати, що підозрюваний може перешкоджати будь-яким чином здійсненню кримінального правопорушення або вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити вчинення того, у якому він підозрюється, які повинні підтверджуватися матеріалами кримінального провадження.
5. Слідчий зобов'язаний на підставі наявних у конкретному кримінальному провадженні даних обґрунтувати потребу у застосуванні певного запобіжного заходу і із певною вірогідністю стверджувати, що інші запобіжні заходи не забезпечать належної поведінки підозрюваного і відповідно не буде забезпечено виконання завдань кримінального судочинства, при цьому враховуючи в сукупності обставини, визначенні у ст.178 КПК а саме:
  - вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;
  - тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;
  - вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;
  - міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;
  - наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;
  - репутацію підозрюваного, обвинуваченого;
  - майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;

- наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;
- дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;
- наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;
- розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

6. У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 178 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування). Така обставина має бути оцінена при розгляді відповідного клопотання для забезпечення можливості встановлення достатнього ступеня суворості запобіжного заходу до підозрюваного за правилами ст. 194 КПК. Ненадання такої інформації за її наявності унеможливить прийняття законного рішення слідчим суддею, судом.

7. Складання безпосередньо клопотання про застосування запобіжного заходу відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК.

8. Обов'язкове погодження клопотання з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідування.

9. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

10. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, не пізніше **ніж за три години** до початку розгляду клопотання (ст. 184 КПК). У випадку недотримання слідчим, прокурором вимог ст. 184 КПК слідчий суддя розглядає відповідне клопотання та відмовляє у його задоволенні. Слід мати на увазі, що змінити або доповнити подане до слідчого судді, суду клопотання про застосування запобіжного заходу вправі лише прокурор.

11. Доповнення, зміна клопотання або заміна його новим, якщо після подання первинного клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення слідчим суддею питання про застосування запобіжного заходу:

1) заміна первинного клопотання новим може мати місце лише після його відкликання слідчим;

2) відкликати первинне клопотання може також прокурор, якщо йому стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення.

12. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК та ч. ч. 2, 4 ст. 200 КПК клопотання про зміну запобіжного заходу, у тому числі про скасування, зміну або покладення додаткових обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК, чи про зміну способу їх виконання.

13. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

14. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

15. Надання підозрюваному або обвинуваченому копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність зміни запобіжного заходу, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

16. Отримання ухвали слідчого судді про застосування або зміну запобіжного заходу та негайне її виконання.

17. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу.

18. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу.

19. Якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу слідчому стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, він зобов'язаний доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням (ч.2 ст.185 КПК).

5.2. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ

5.2.1. ОСОБИСТЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ (ст.179 КПК)

Особисте зобов'язання є найбільш м'яким запобіжним заходом який позитивно впливає на явку підозрюваного, обвинуваченого до слідчого або суду.

1. Сутність особистого зобов'язання полягає у покладенні на підозрюваного зобов'язання виконувати покладені на нього слідчим суддею, судом обов'язки, передбачені ч.5 ст.194 КПК, а саме :

1) перебувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;

- 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
- 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
- 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
- 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;
- 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
- 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
- 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
- 9) носити електронний засіб контролю.

2. Обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України.

3. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК клопотання про застосування особистого зобов'язання.

4. Обов'язково погодження клопотання з прокурором, який здійснює процесуальне керівництво за досудовим розслідуванням.

5. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

6. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування особистого зобов'язання, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

7. Клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу – особисте зобов'язання розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання.

8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування особистого зобов'язання та негайне її виконання.

9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.
10. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання.
11. Підозрюваному письмово під розпис повідомляються покладені на нього обов'язки (ч.5 ст. 194 КПК України) та роз'яснюється, що в разі їх невиконання до нього може бути:
- застосований більш жорсткий запобіжний захід;
  - накладено грошове стягнення в розмірі від 0,25 розміру прожиткового мінімуму до 2 розмірів прожиткового мінімуму.
12. Контроль за виконанням особистого зобов'язання здійснює слідчий (ч.3 ст.179 КПК), а якщо справа перебуває у провадженні суду – прокурор.

5.2.2. ОСОБИСТА ПОРУКА (ст.180 КПК України)

Особиста порука є не тільки запобіжним заходом, але й однією з процесуальних форм залучення громадськості до перевиховання правопорушників.

Істотна відмінність цього запобіжного заходу від особистого зобов'язання полягає в тому, що реалізація особистої поруки передбачає менше обмеження прав і свобод підозрюваного ніж інші запобіжні заходи. Вони перебувають під виховним впливом людей, близьких їм по роботі, місцю проживання або пов'язаних з ними родинними зв'язками тощо.

1. Сутність полягає у наданні особами, яких слідчий суддя, суд вважає такими, що заслуговують на довіру, письмового зобов'язання про те, що вони поручаються за виконання підозрюваним покладених на нього обов'язків і зобов'язуються за необхідності доставити його до органу досудового розслідування чи в суд на першу про те вимогу.
2. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування особистої поруки.
3. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.
4. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.
5. Кількість поручителів визначає слідчий суддя, суд, який обирає запобіжний захід. Наявність одного поручителя може бути визнано достатньою лише в тому разі, коли ним є особа, яка заслуговує на особливу довіру (ч.2 ст.180 КПК

України) (народний депутат України, депутат місцевої ради, особа, яка відзначена державними нагородами тощо). (Інф дист спец суду №511-550)

Під особливою довірою до особи слід розуміти те, що вона користується авторитетом у суспільстві, раніше належним чином виконувала роль поручителя.

Поручителями можуть виступати повнолітні громадяни, які завдяки своїм високим моральним якостям, чесному ставленню до праці і виконанню громадських обов'язків мають авторитет у колективі або за місцем проживання і реально спроможні забезпечити належну поведінку і виконання покладених на підозрюваного, обвинуваченого обов'язків.

6. Поручителю роз'яснюється у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється або обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки поручителя та наслідки їх невиконання, право на відмову від прийнятих на себе зобов'язань та порядок реалізації такого права (ч.3 ст.180 КПК України).

Поручитель може відмовитись від взятих на себе зобов'язань до виникнення підстав, які тягнуть за собою його відповідальність. У такому разі він забезпечує явку підозрюваного, обвинуваченого до органу досудового розслідування чи суду для вирішення питання про заміну йому запобіжного заходу на інший (ч.4 ст.180 КПК України).

У разі невиконання поручителем взятих на себе зобов'язань на нього накладається грошове стягнення в розмірі (ч.5 ст.180 КПК України):

- 1) у провадженні щодо кримінального правопорушення, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк не більше трьох років, або інше, більш м'яке покарання, - від двох до п'яти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 2) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від трьох до п'яти років, - від п'яти до десяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 3) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк від п'яти до десяти років, - від десяти до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;
- 4) у провадженні щодо злочину, за вчинення якого передбачене покарання у виді позбавлення волі на строк понад десять років, - від двадцяти до п'ятдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

7. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування особистої поруки, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування особистої поруки та негайне її виконання.
9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді особистої поруки.
10. Складання протоколу про оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді особистої поруки.
11. Письмове роз'яснення під розпис підозрюваному обов'язків, передбачених ч. 5 ст. 194 КПК України та складання відповідного протоколу, а саме:
- 1) прибувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;
  - 2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;
  - 3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;
  - 4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом, або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;
  - 5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею або судом;
  - 6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;
  - 7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;
  - 8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;
  - 9) носити електронний засіб контролю.
12. Обов'язки, передбачені ч. 5 ст. 194 КПК України, можуть бути покладені на підозрюваного, обвинуваченого на строк не більше двох місяців. У разі необхідності він може бути продовжений за клопотанням прокурора в порядку, передбаченому ст. 199 КПК України.
13. Контроль за виконанням зобов'язань про особисту поруку здійснює слідчий (ч.6 ст.180 КПК України), якщо справа знаходиться у провадженні суду – прокурором.

5.2.3. ДОМАШНІЙ АРЕШТ (ст.181 КПК України)

У КПК України запроваджено новий, раніше невідомий вітчизняному законодавству запобіжний захід – домашній арешт. Зазначений вид запобіжного заходу застосовується в більшості європейських країн, у тому

числі і у Російській Федерації. У той же час, слід відзначити, що КПК УРСР 1922 року передбачав домашній арешт як запобіжний захід – обмеження волі у вигляді ізоляції за місцем проживання, з призначенням варти чи без такої. Й як свідчить історія становлення кримінального судочинства нашої держави, даний вид процесуального примусу був досить дієвим.

Відповідно до положень нового КПК домашній арешт полягає в забороні підозрюваному, обвинуваченому залишати житло цілодобово або у певний період доби. Виходячи з ідеї нового Кодексу та переліку запобіжних заходів, домашній арешт застосовується в тих випадках, коли застава є занадто м'яким запобіжним заходом, а тримання під вартою – занадто суворим.

Аналіз статистики за 2011 рік засвідчив, що запобіжний захід у вигляді тримання під вартою застосовувався відносно 35044 осіб, з них 27101 особи вчинили тяжкі особливо тяжкі злочини. Виходить, що майже до 8000 осіб був застосований запобіжний захід у вигляді тримання під вартою, хоча вони вчинили злочини середньої тяжкості, але перешкождали об'єктивному розслідуванню шляхом неявки до правоохоронного органу, фальсифікації доказів, впливу на учасників процесу тощо. В деяких випадках підозрювані (обвинувачені) змушені були «сидіти», оскільки не мали змогу підтвердити свою платоспроможність для обрання відносно них застави. А саме домашній арешт покликаний вирішити зазначені проблеми та стати проміжковим запобіжним заходом між заставою та триманням під вартою.

З психологічної точки зору домашній арешт для особи до якої він застосовується, також є допоміжним запобіжним заходом, оскільки не для кого не секрет, що ті особи, які «відвідали» ті ж самі слідчі ізолятори певною мірою схильні до вчинення правопорушень і в майбутньому. А так підозрюваний (обвинувачений) буде проживати в звичній для себе обстановці, без заборони на спілкування, заняття спортом, користування мультимедійною технікою тощо.

1. Сутність домашнього арешту полягає в забороні підозрюваному залишати житло цілодобово або у певний період доби.

Застосування електронних засобів контролю (ст.195 КПК) є лише додатковим обов'язком, який може бути покладено при обранні запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту.

2. Домашній арешт може бути застосований до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за вчинення якого законом передбачено покарання у вигляді позбавлення волі.

3. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування домашнього арешту.

5. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.
6. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.
7. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування домашнього арешту, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.
8. Отримання ухвали слідчого судді про застосування домашнього арешту та негайне її виконання.
9. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді домашнього арешту.
10. Ухвала про обрання запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту передається для виконання органу Національної поліції за місцем проживання підозрюваного, обвинуваченого.

Процесуальний та організаційний порядок застосування електронних засобів контролю детально регламентовано в Положенні про порядок застосування електронних засобів контролю, яке затверджене наказом МВС України № 480 від 08.06.2017р.

11. Орган Національної поліції повинен негайно поставити на облік особу, щодо якої застосовано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту і повідомити про це слідчому або суду.
12. Строк дії ухвали слідчого судді про тримання особи під домашнім арештом не може перевищувати двох місяців. У разі необхідності строк тримання особи під домашнім арештом може бути продовжений за клопотанням прокурора в межах строку досудового розслідування. Сукупний строк тримання особи під домашнім арештом під час досудового розслідування не може перевищувати шести місяців. По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді домашнього арешту припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

5.2.4. ЗАСТАВА (ст.182 КПК)

За своїм змістом застава є менш суворим заходом, ніж тримання під вартою, але більш суворим, ніж домашній арешт, оскільки невиконання підозрюваним, обвинуваченим зобов'язань, покладених на нього у зв'язку із застосуванням застави, може призвести не тільки до зміни запобіжного заходу на тримання під вартою, а й до майнових втрат для нього самого чи інших осіб

1. Сутність застави полягає у внесенні коштів у грошовій одиниці України на спеціальний рахунок, визначений в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, з метою забезпечення виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків, під умовою звернення внесених коштів у доход держави в разі невиконання обов'язків., визначених ст.194 КПК України.
2. Предметом застави можуть бути лише кошти у грошовій одиниці України.
3. Механізм внесення, повернення та звернення у дохід держави коштів у разі застосування запобіжного заходу у вигляді застави регулюється Порядком внесення коштів на спеціальний рахунок у разі застосування застави як запобіжного заходу (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 січня 2012 року № 15 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2012 року № 27), відповідно до якої:
  - внесення коштів на депозитний рахунок здійснюється на підставі платіжного доручення особи чи застодавця (п.5);
  - підтвердження внесення коштів на депозитний рахунок суду є платіжний документ з відміткою банку про виконання, який надається слідчому, прокурору або суду, який здійснює кримінальне провадження (п.6).
4. Застава може бути внесена як самим підозрюваним, обвинуваченим, так і іншою фізичною або юридичною особою (заставадавцем).
5. Заставадавцем не може бути юридична особа державної або комунальної власності або така, що фінансується з місцевого, державного бюджету, бюджету Автономної Республіки Крим, або у статутному капіталі якої є частка державної, комунальної власності, або яка належить суб'єкту господарювання, що є у державній або комунальній власності.
6. При застосуванні запобіжного заходу у вигляді застави підозрюваному, обвинуваченому роз'яснюються його обов'язки і наслідки їх невиконання, а заставадавцю - у вчиненні якого кримінального правопорушення підозрюється чи обвинувачується особа, передбачене законом покарання за його вчинення, обов'язки із забезпечення належної поведінки підозрюваного, обвинуваченого та його явки за викликом, а також наслідки невиконання цих обов'язків.
7. Застава може бути обрана лише під час провадження досудового слідства при розслідуванні злочинів.
8. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування застави.
9. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.
10. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

11. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування застави, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

12. Розмір застави визначається слідчим суддею, судом з урахуванням обставин кримінального правопорушення, майнового та сімейного стану підозрюваного, обвинуваченого, інших даних про його особу та ризиків, передбачених статтею 177 цього Кодексу. Розмір застави повинен достатньою мірою гарантувати виконання підозрюваним, обвинуваченим покладених на нього обов'язків та не може бути завідомо непомірним для нього.

13. Розмір застави визначається у таких межах:

1) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні злочину невеликої або середньої тяжкості, - від одного до двадцяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

2) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні тяжкого злочину, - від двадцяти до вісімдесяти розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб;

3) щодо особи, підозрюваної чи обвинуваченої у вчиненні особливо тяжкого злочину, - від вісімдесяти до трьохсот розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.

У виключних випадках, якщо слідчий суддя, суд встановить, що застава у зазначених межах не здатна забезпечити виконання особою, що підозрюється, обвинувачується у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого злочину, покладених на неї обов'язків, застава може бути призначена у розмірі, який перевищує вісімдесят чи триста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб відповідно.

14. Отримання ухвали слідчого судді про застосування застави та негайне її виконання.

15. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді застави.

16. Підозрюваний, обвинувачений, який не тримається під вартою, не пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у вигляді застави зобов'язаний внести кошти на відповідний рахунок або забезпечити їх внесення заставодавцем та надати документ, що це підтверджує, слідчому, прокурору, суду. Зазначені дії можуть бути здійснені пізніше п'яти днів з дня обрання запобіжного заходу у вигляді застави, якщо на момент їх здійснення не буде прийнято рішення про зміну запобіжного заходу. З моменту обрання запобіжного заходу у вигляді застави щодо особи, яка не тримається під вартою, в тому числі до фактичного внесення коштів на відповідний рахунок, а також з моменту звільнення підозрюваного, обвинуваченого з-під варти

внаслідок внесення застави, визначеної слідчим суддею, судом в ухвалі про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою, підозрюваний, обвинувачений, заставодавець зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки, пов'язані із застосуванням запобіжного заходу у вигляді застави.

17. У разі невиконання обов'язків заставодавцем, а також, якщо підозрюваний, обвинувачений, будучи належним чином повідомлений, не з'явився за викликом до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду без поважних причин чи не повідомив про причини своєї неявки, або якщо порушив інші покладені на нього при застосуванні запобіжного заходу обов'язки, застава звертається в дохід держави та зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України й використовується у порядку, встановленому законом для використання коштів судового збору.

18. Питання про звернення застави в дохід держави вирішується слідчим суддею, судом за клопотанням прокурора або за власною ініціативою суду в судовому засіданні за участю підозрюваного, обвинуваченого, заставодавця, в порядку, передбаченому для розгляду клопотань про обрання запобіжного заходу. Неприбуття в судові засідання зазначених осіб, які були належним чином повідомлені про місце та час розгляду питання, не перешкоджає проведенню судового засідання.

19. У разі звернення застави в дохід держави слідчий суддя, суд вирішує питання про застосування до підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді застави у більшому розмірі або іншого запобіжного заходу з урахуванням положень частини сьомої статті 194 цього Кодексу.

20. Застава, що не була звернена в дохід держави, повертається підозрюваному, обвинуваченому, заставодавцю після припинення дії цього запобіжного заходу. При цьому застава, внесена підозрюваним, обвинуваченим, може бути повністю або частково звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень. Застава, внесена заставодавцем, може бути звернена судом на виконання вироку в частині майнових стягнень тільки за його згодою.

5.2.5. ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ (ст.183 КПК)

Тримання під вартою є найбільш суровим запобіжним заходом і застосовується виключно у разі, якщо прокурор доведе, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не зможе запобігти ризикам, пов'язаним із перешкоджанням здійсненню кримінального провадження у будь-яких формах.

1. Сутність тримання під вартою полягає в ізоляції підозрюваного від суспільства і тримання його під вартою на встановлених законом підставах і умовах.

2. Запобіжний захід у вигляді тримання під вартою може бути застосований (ч.2 ст.183 КПК України):

1) до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено що підозрюваний (обвинувачений):

- не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу;

- не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі ця особа :

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;

- перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК України, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа:

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;

- перешкоджала кримінальному провадженню;

- їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах,

передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

Вказаний перелік підстав застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою є вичерпним та розширеному тлумаченню не підлягає.

3. В той же час стосовно деяких категорій осіб у ч.1 ст.480 КПК України встановлено особливий порядок застосування запобіжних заходів, а саме до:

- народного депутата України;
- судді Конституційного Суду України, професійного судді, а також присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя;
- кандидата у Президенти України;
- Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати;
- депутата місцевої ради;
- адвоката;
- Генерального прокурора України, його заступника.

Особливості затримання і застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою стосовно зазначених категорій осіб визначаються у ст.182 КПК України.

4. Складання відповідно до вимог ч. ч. 1, 3 ст. 184 КПК України клопотання про застосування тримання під вартою.

5. У клопотанні про застосування запобіжного заходу слідчий, прокурор, крім підстав, зазначених у ст. 178 КПК, зобов'язаний надати інформацію про застосування до підозрюваного, обвинуваченого інших запобіжних заходів як у цьому кримінальному провадженні, так і в інших кримінальних провадженнях (за наявності відомостей про їх застосування).

До матеріалів провадження доцільно слідчим приєднати довідки про склад сім'ї та майна підозрюваного з метою вжиття заходів для забезпечення слідчим суддею належного нагляду за дітьми підозрюваного віком до 18 років та збереження майна. Вказані обставини мають бути оцінені слідчим суддею при розгляді відповідного клопотання для забезпечення можливості встановлення достатнього ступеня суворості запобіжного заходу до підозрюваного за

- правилами ст. 194 КПК. Ненадання такої інформації за її наявності унеможливить прийняття законного рішення слідчим суддею, судом.
6. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.
  7. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.
  8. Разом із клопотанням про застосування запобіжного заходу тримання під вартою слідчий може заявити клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, який полягає у примусовому супроводженні особи до місця його виклику у встановлений час.
  9. Надання підозрюваному копії клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування тримання під вартою, не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.
  10. Отримання ухвали слідчого судді про застосування тримання під вартою та негайне її виконання.
  11. Оголошення та негайне вручення підозрюваному копії ухвали про застосування запобіжного заходу у виді тримання під вартою.
  12. Копія ухвали про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою надсилається адміністрації місця попереднього ув'язнення.
  13. Строк дії ухвали слідчого судді, суду про тримання підозрюваного під вартою або продовження строку тримання під вартою не може перевищувати шістдесяті днів.
  14. У разі необхідності закон надає можливість й продовження строку тримання під вартою під час досудового розслідування (ст.199 КПК). Клопотання про продовження строку тримання під вартою має право подати прокурор, слідчий за погодженням з прокурором не пізніше ніж за п'ять днів до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою.
  15. Клопотання про продовження строку тримання під вартою подається до місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.
  16. Клопотання про продовження строку тримання під вартою, крім відомостей, зазначених у ст. 184 КПК, повинно містити:
    - 1) виклад обставин, які свідчать про те, що заявлений ризик не зменшився або з'явилися нові ризики, які виправдовують тримання особи під вартою;
    - 2) виклад обставин, які перешкоджають завершенню досудового розслідування до закінчення дії попередньої ухвали про тримання під вартою.
  17. Строк тримання під вартою може бути продовжений слідчим суддею в межах строку досудового розслідування.

Сукупний строк тримання під вартою підозрюваного під час досудового розслідування не повинен перевищувати:

- шести місяців - у кримінальному провадженні щодо злочинів невеликої або середньої тяжкості;
- дванадцяти місяців - у кримінальному провадженні щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

По закінченню цього строку ухвала про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою припиняє свою дію і запобіжний захід вважається скасованим.

ВИСНОВКИ ДО ДРУГОГО ПИТАННЯ

6. Затримання. Види затримання в кримінальному процесуальному законодавстві та особи, уповноважені його застосовувати.

Кримінальне процесуальне законодавство України передбачає декілька видів затримання осіб, причетних до злочинної діяльності. Залежно від виду затримання розрізняються конкретні суб'єкти, які законом уповноважені його застосовувати. При цьому в науці кримінального процесу України відсутня єдина позиція науковців з останнього питання, з огляду на що вбачається доцільним систематизувати види затримання, передбачені чинним законодавством України, та з урахуванням законодавчих норм визначити коло осіб, уповноважених на їх застосування.

Питання затримання осіб у кримінальному провадженні КПК України досліджувалися такими вченими та практичними працівниками, як, зокрема, О.І. Білоусов, В.І. Борисов, В.Г. Гончаренко, І.Є. Макаренко, Л.М. Лобойко, В.О. Попелюшко, В.В. Рогальська, Л.Д. Удалова, О.Г. Шило, однак досі залишилися спірними питання щодо розмежування затримання без ухвали слідчого судді та суміжних видів обмеження прав і свобод особи, а також суб'єктів, уповноважених здійснювати затримання.

Аналіз норм КПК засвідчує встановлення в кримінальному процесуальному законі таких різновидів затримання особи:

- 1) законне затримання (ст. 207 КПК);
- 2) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК);

- 3) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. ст. 187–191 КПК);
- 4) превентивне затримання (ст. 582 КПК).
- 5) затримання з метою екстрадиції (в порядку ст. 582 КПК України)

Окрім цього, відповідно до норм Закону України «Про боротьбу з тероризмом», здійснюється превентивне затримання в районі проведення антитерористичної операції осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години . Усі названі різновиди затримання розрізняються за суб'єктами їх здійснення, підставами та процесуальним порядком.

1. Законне затримання (ст.207 КПК)

1. Законне затримання мають право здійснити громадяни України, іноземці та особи без громадянства, т.б. кожен.
2. Законне затримання проводиться без ухвали слідчого судді, суду.
3. Кожен має право затримати будь-яку особу без ухвали слідчого судді, суду:
  - при вчиненні або замаху на вчинення кримінального правопорушення;
  - безпосередньо після вчинення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у його вчиненні.
4. Кожен, хто затримав особу без ухвали слідчого судді, суду зобов'язаний **негайно** доставити особу до найближчого правоохоронного органу або терміново повідомити до відповідного правоохоронного органу про затримання особи та її місцезнаходження.
5. Час затримання особи в такому випадку розпочинається з моменту доставлення до уповноваженої службової особи.
6. Після доставлення затриманої особи, уповноважена службова особа зобов'язана:
  - перевірити законність затримання;
  - вжити заходів щодо фіксування обставин кримінального правопорушення та в подальшому діяти відповідно до ст.208 КПК.

2. Затримання уповноваженою службовою особою (ст.208 КПК)

1. Уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

- якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;
- якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, в тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин;
- якщо є обґрунтовані підстави вважати, що можлива втеча з метою ухилення від кримінальної відповідальності особи, підозрюваної у вчиненні тяжкого або особливо тяжкого корупційного злочину, віднесеного законом до підслідності Національного Антикорупційного бюро України.
- уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, виключно у випадку, якщо:
  - а) підозрюваний не виконав обов'язки, покладені на нього при обранні запобіжного заходу;
  - б) або не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2. Обов'язковою умовою такого виду затримання є наявність підозри у вчиненні злочину, за яке передбачене покарання у виді позбавлення волі.

3. Уповноважена службова особа, слідчий, прокурор може здійснити обшук затриманої особи з дотриманням правил, передбачених ч.7 ст. 223 і ст. 236 КПК.

4. Уповноважена службова особа, що здійснила затримання особи, повинна негайно:

- повідомити затриманому зрозумілою для нього мовою підстави затримання та у вчиненні якого злочину він підозрюється;
- роз'яснити право мати захисника, отримувати медичну допомогу, давати пояснення, показання або не говорити нічого з приводу підозри проти нього, вимагати перевірку обґрунтованості затримання та інші процесуальні права передбачені КПК України;
- повідомити інших осіб про його затримання і місце перебування.

5. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

6. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст.104 КПК, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим.
7. Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору.
8. Уповноважена службова особа зобов'язана доставити затриману особу до найближчого підрозділу органу досудового розслідування, в якому негайно реєструються дата, точний час (година і хвилини) доставлення затриманого та інші відомості, передбачені законодавством.
9. Строк затримання особи без ухвали слідчого судді, суду не може перевищувати сімдесяти двох годин з моменту затримання.
10. Затримана без ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше шістдесяти годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до суду для розгляду клопотання про обрання стосовно неї запобіжного заходу.

3. Затримання слідчим, прокурором на підставі ухвали слідчого судді або суду (ст.ст.188-192 КПК)

1. Вказане затримання здійснюється з метою приводу для забезпечення присутності підозрюваного у залі судового засідання під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і тільки на підставі ухвали слідчого судді або суду і полягає в примусовому супроводженні особи до місця її виклику у встановлений час.
2. Затримання особи з метою приводу для забезпечення присутності підозрюваного у залі судового засідання під час вирішення питання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою може бути застосовано:
  - 1) до особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено основне покарання у виді штрафу в розмірі понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено що підозрюваний (обвинувачений):
    - не виконав обов'язки, покладені на нього при застосуванні іншого, раніше обраного запобіжного заходу;
    - не виконав у встановленому порядку вимог щодо внесення коштів як застави та надання документа, що це підтверджує.

2) до раніше судимої особи, яка підозрюється (обвинувачується) у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до трьох років, виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі ця особа :

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;
- перешкоджала кримінальному провадженню або їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину;

3) до раніше не судимої особи, яка підозрюється чи обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк до п'яти років, - виключно у разі, якщо прокурором, крім наявності підстав, передбачених ст. 177 КПК, буде доведено, що перебуваючи на волі, ця особа:

- переховувалася від органу досудового розслідування чи суду;
- перешкоджала кримінальному провадженню;
- їй повідомлено про підозру у вчиненні іншого злочину.

4) до раніше не судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад п'ять років;

5) до раніше судимої особи, яка підозрюється або обвинувачується у вчиненні злочину, за який законом передбачено покарання у виді позбавлення волі на строк понад три роки;

6) до особи, яку розшукують компетентні органи іноземної держави за кримінальне правопорушення, у зв'язку з яким може бути вирішено питання про видачу особи (екстрадицію) такій державі для притягнення до кримінальної відповідальності або виконання вироку, в порядку і на підставах, передбачених розділом IX КПК України або міжнародним договором, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України.

3. Можливість внесення слідчим клопотання, погодженого з прокурором про дозвіл на затримання з метою приводу для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою виникає у трьох випадках:

- одночасно з поданням клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або зміни іншого запобіжного заходу на тримання під вартою;
- після подання клопотання про застосування запобіжного заходу і до прибуття підозрюваного, обвинуваченого до суду на підставі судового виклику;

- після неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом для участі в розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю.

4. Клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу повинно відповідати вимогам передбаченим ст.184 КПК. Див. додаток № 4

До клопотання слідчий повинен також надати документи (докази), якими підтверджується, що підозрюваний переховується від органів досудового слідства; знищує, приховує або спотворює будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення; незаконно впливає на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні; перешкоджає кримінальному провадженню іншим чином; вчиняє інші кримінальні правопорушення чи продовжує кримінальне правопорушення, у якому підозрюється.

5. Погодження зазначеного клопотання з прокурором.

6. Звернення із відповідним клопотанням до слідчого судді місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування.

7. Клопотання про дозвіл на затримання підозрюваного, обвинуваченого з метою приводу розглядається слідчим суддею, судом негайно після одержання цього клопотання.

8. Слідчий суддя, суд не має права відмовити в розгляді клопотання про дозвіл на затримання з метою приводу підозрюваного, обвинуваченого, навіть якщо існують підстави для затримання без ухвали суду про затримання з метою приводу.

9. Ухвала слідчого судді або суду про дозвіл на затримання з метою приводу втрачає законну силу з моменту:

- приводу підозрюваного, обвинуваченого до суду;
- закінчення строку дії ухвали, зазначеного в ній, або закінчення шести місяців із дати постановлення ухвали, у якій не зазначено строку її дії;
- відкликання ухвали прокурором.

10. У разі відмови слідчим суддею або судом надати дозвіл на затримання підозрюваного з метою його приводу, закон дозволяє повторне звернення до суду з клопотанням про дозвіл на затримання однієї і тієї ж особи по тому самому кримінальному провадженню після винесення слідчим суддею, судом ухвали про відмову у задоволенні такого клопотання, яке можливе лише при

виникненні нових обставин, які підтверджують необхідність тримання особи під вартою.

11. Оголошення та негайне вручення підозрюваному у разі затримання копії ухвали про затримання з метою приводу.

12. Про кожне затримання уповноважена службова особа одразу повідомляє за допомогою технічних засобів відповідальних осіб в підрозділі органу досудового розслідування.

13. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою,

14. Про затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, складається протокол, в якому, крім відомостей, передбачених ст.104 КПК, зазначаються: місце, дата і точний час (година і хвилини) затримання; підстави затримання; результати особистого обшуку; клопотання, заяви чи скарги затриманого, якщо такі надходили; повний перелік процесуальних прав та обов'язків затриманого. Протокол про затримання підписується особою, яка його склала, і затриманим.

Копія протоколу негайно під розпис вручається затриманому, а також надсилається прокурору. Див. додаток № 5

15. Затримана на підставі ухвали слідчого судді, суду особа не пізніше тридцяти шести годин з моменту затримання повинна бути звільнена або доставлена до слідчого судді, суду, який постановив ухвалу про дозвіл на затримання з метою приводу, а у разі неможливості слідчий за погодженням з прокурором має право звернутися до місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого особа була затримана.

16. Якщо після затримання підозрюваного з'ясується, що він був затриманий на підставі ухвали про дозвіл на затримання, яка відкликана прокурором, підозрюваний має бути негайно звільнений уповноваженою службовою особою, під вартою якої він тримається, якщо немає інших законних підстав для його подальшого затримання.

4. Превентивне затримання (ст. 582 КПК).

Статтею 15-1 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» та Інструкцією про порядок превентивного затримання у районі проведення антитерористичної операції (далі – АТО) осіб, причетних до терористичної діяльності, та особливого режиму досудового розслідування в умовах воєнного, надзвичайного стану або у районі проведення АТО передбачено, що з метою захисту громадян, держави і суспільства від терористичних загроз у районі проведення АТО як виняток може здійснюватися превентивне затримання осіб, причетних до терористичної діяльності, на строк понад 72 години, але не

більше ніж на 30 діб. Підставою для превентивного затримання є наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою терористичної діяльності, в тому числі вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. ст. 109–114-1, 258–258-5, 260–263-1, 294, 348, 349, 377–379, 437–444 КК України, і здійснюється воно за вмотивованим рішенням начальника Головного управління (управління) Служби безпеки України або начальника Головного управління (управління) Міністерства внутрішніх справ України в Автономній Республіці Крим, у відповідній області, м. Києві та м. Севастополі за згодою прокурора та без ухвали слідчого судді (суду) .

Згідно з п. 2 ч.1 ст. 15 Закону України «Про боротьбу з тероризмом» у районі проведення АТО посадові особи, залучені до проведення антитерористичної операції, мають право затримувати і доставляти в органи Національної поліції осіб, які вчинили або вчиняють правопорушення чи інші дії, що перешкоджають виконанню законних вимог осіб, залучених до антитерористичної операції , або дії, пов'язані із несанкціонованою спробою проникнення в район проведення АТО і перешкоджання її проведенню.

5. Затримання з метою екстрадиції (в порядку ст. 582 КПК України).

Відповідно до ч. ч. 1, 7 ст. 582 КПК України затримання на території України особи, яка розшукується іноземною державою у зв'язку із вчиненням кримінального правопорушення, здійснюється уповноваженою службовою особою відповідно до ст. ст. 206, 208 КПК України. Затриманню передую оголошення особи у міждержавний або міжнародний розшук.

Відповідно до п. 7 ст. 20 Закону України «Про Державну прикордонну службу України» органам, підрозділам, військовослужбовцям, а також працівникам Державної прикордонної служби України, які відповідно до їх службових обов'язків можуть залучатися до оперативно-службової діяльності, для виконання покладених на Державну прикордонну службу України завдань надається право здійснювати, згідно з дорученнями правоохоронних органів України, затримання в пунктах пропуску осіб, які прямують через державний кордон України, осіб, які прямують через контрольні пункти в'їзду / виїзду та розшукуються за підозрою у вчиненні злочину, переховуються від органів досудового розслідування та суду, ухиляються від відбуття кримінального покарання та в інших випадках, передбачених законодавством України.

Згідно з п. 7 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» до основних повноважень поліції належить розшук осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду, ухиляються від виконання кримінального покарання, пропали безвісти, та інших осіб у випадках, визначених законом.

Таким чином, кримінальне процесуальне законодавство та інші нормативно-правові акти передбачають 5 видів затримання особи, причетної до вчинення кримінального правопорушення чи іншої діяльності, яка є підставою для застосування такого затримання. У ході розгляду зазначених видів затримання наведені особи, які уповноважені його застосовувати.

Водночас, як вбачається, перспективними напрямками подальших наукових досліджень є питання визначення кола уповноважених службових осіб, що мають право на затримання осіб за підозрою у вчиненні злочину, оскільки законом вони чітко не визначені. Крім того, перспективним є визначення співвідношення затримання підозрюваного без ухвали слідчого судді із адміністративним затриманням та операцією із захоплення злочинців, передбаченою п. 5 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»

Висновки з третього питання

Кримінальна процесуальна діяльність, спрямована на встановлення особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, доведення підстав її притягнення до кримінальної відповідальності, нерозривно пов'язана із застосуванням до такої особи примусових заходів, які обмежують права та свободи людини. Затримання особи, будучи одним із найбільш суворих заходів примусу, тим не менше є необхідним засобом досягнення дієвості кримінального провадження, а тому доволі активно застосовується у правозастосовній практиці.

Аналіз норм КПК засвідчує встановлення в кримінальному процесуальному законі таких різновидів затримання особи:

- 1) законне затримання (ст. 207 КПК);
- 2) затримання уповноваженою службовою особою (ст. 208 КПК);
- 3) затримання на підставі ухвали слідчого судді, суду про дозвіл на затримання з метою приводу (ст. ст. 187–191 КПК);
- 4) превентивне затримання (ст. 582 КПК).
- 5) затримання з метою екстрадиції (в порядку ст. 582 КПК України).

Висновки:

Система запобіжних заходів визначена в ст. 176 КПК, а саме:

- 1) особисте зобов'язання (ст. 179 КПК);
- 2) особиста порука (ст. 180 КПК);
- 3) застава (ст. 182 КПК);
- 4) домашній арешт (ст. 181 КПК);

5) тримання під вартою (ст. 183 КПК).

Затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, порядок застосування якого регламентовано ст.ст. 188–192, 207–213 КПК.

В ст.176 КПК дано невичерпний перелік запобіжних заходів, оскільки в нормах КПК України, які визначають особливі порядки кримінального провадження, також визначені деякі запобіжні заходи:

1) до неповнолітніх підозрюваних (обвинувачених) може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників, а до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, – передання їх під нагляд адміністрації цієї установи (ч.1 ст. 493 КПК);

2) до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, можуть бути застосовані судом такі запобіжні заходи:

– передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом;

– поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку (ч.1 ст. 508 КПК).

Окрім цього, в розділі IX КПК, який визначає порядок Міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, зустрічається термін екстрадиційний арешт, що визначається як запобіжний захід у вигляді тримання особи під вартою з метою забезпечення її видачі (екстрадиції) – п.9 ст. 541 КПК, а також тимчасовий арешт, який застосовується до особи, яка вчинила злочин за межами України (ст.583 КПК).

Наявність системи запобіжних заходів забезпечує можливість ситуативного підходу до їх застосування в практиці кримінального провадження, що передбачає взяття до уваги не лише обставин провадження, а й суворості запобіжного заходу. Так, одні запобіжні заходи обмежують свободу обвинуваченого, створюють лише психологічні перешкоди ухилення від обов'язків (особисте зобов'язання, особиста порука), інші – частково або повністю позбавляють підозрюваного, обвинуваченого фізичної можливості ухилитися від слідства та суду (тримання під вартою).

Вказаний перелік запобіжних заходів у кожному конкретному випадку дозволяє індивідуалізувати їх застосування враховуючи при цьому як інтереси правосуддя, так і недопущення невинуватих обмежень прав і свобод підозрюваного, обвинуваченого. При цьому, Кримінальний процесуальний кодекс в окремих нормах конкретизує умови застосування певних запобіжних заходів.

